

Розділ третій Культурологія

DOI: 10.61718/mon202512.05
УДК 688-027.541]:338.4-026.15

Плецан Христина Василівна

Кандидат наук з державного управління, доцент

ORCID: 0000-0002-8179-7896

Київський національний університет культури і мистецтв

3.1. Розвиток культурного розмаїття креативних індустрій до, під час і у післявоєнній відбудові України

*Не та як ми раніше нині сила, що рухала колись землю й небом.
Не в тому сила кожного із нас. Ми як оркестр з биття сердець героїв.
Ми слабші, – бо є час і фатум, проте сильніша воля
Боротись і шукати, знайти і не здаватись.
(А. Теннісон)*

Вступ. Сучасний соціокультурний ландшафт України переживає масштабні трансформації, як обумовленні комплексом взаємопов'язаних факторів. З одного боку, можна спостерігати інтенсивні процеси переосмислення національної ідентичності, що знаходить своє відображення в активізації культурно-мистецьких практик, спрямованих на збереження та промоцію культурної спадщини і розвитку креативних індустрій. З іншого боку, повномасштабна російсько-українська війна суттєво вплинула на культурний дискурс, актуалізуючи питання національної єдності, патріотизму й культурної резильєнтності. Ці процеси безпосередньо впливають на характер мислення та особистісне самовизначення митців, культурних менеджерів і креаторів, скеровуючи їх в межі відповідного національно-культурного коду України. Варто підкреслити, що «культура тривалий час розглядалась як виключно мистецька, дозвіллева або розважальна діяльність, а не як стратегічний ресурс безпеки, це спричинило недостатню увагу до питань інформаційної стійкості, захисту культурної ідентичності та протидії гібридним загрозам» (Стратегія, 2025). В умовах сьогодення культура стає не лише сферою естетичного вираження, але й потужним інструментом соціальної консолідації та формування громадянської свідомості. Війна спонукає до переосмислення функцій культури, визначивши її ключовим компонентом гуманітарної безпеки держави. У зв'язку з цим зростає необхідність підвищення гнучкості інституцій та посилення підтримки розвитку культурних ініціатив (Культурна політика, 2022:45-50). Адже «сучасна культурна політика в Україні – це не лише про збереження і розвиток мистецтва, а про національну безпеку, ідентичність і суб'єктність.... Через культуру Україна говорить світові про себе – як народ, що чинить опір не лише зброєю, а й сенсами» (Шостак, 2025:191). У контексті розвитку креативних індустрій, водночас з процесами децентралізації, що передбачають трансфер владних повноважень від центральних до місцевих органів спостерігається помітна активізація культурної сфери. Важливо підкреслити, що, попри низку об'єктивних перешкод, зумовлених складнощами періоду реформ, пандемії, російсько-української війни, інституції культури, органи місцевого самоврядування виявили значну політичну волю та здатність до ефективної взаємодії з різноманітними стейкхолдерами. Так, війна стає середовищем глибинних змін самої культури, що проявляється у трансформації інституційних практики (музеї, бібліотеки), у нових формах кінематографу, музики, театру та інших секторів креативних індустрій. Ця взаємодія стала основою для формування стратегій культурного розвитку на рівні територіальних громад, що, своєю чергою, сприяло посиленню ролі громадського суспільства в процесі формування культурної політики.

Так, трансформаційні зміни диктують нові тенденції та тренди в галузі культури, які знаходять своє відображення в розвитку креативних індустрій. Зокрема, спостерігається зростання інтересу до автентики культурних продуктів і пропозицій, які відображають унікальність української культури та історії. У межах дослідження відновлення і розвитку культурного розмаїття креативних індустрій під час і після доцільно врахувати напрацювання експертів Українського культурного фонду за 2022-2025 роки, що демонструє діяльність культурних проєктів у прифронтових регіонах, процеси евакуації та оцифрування культурної спадщини, розвиток цифрових архівів. Ці дані ілюструють, як креативні індустрії в Україні, переживши шоківий спад на початку повномасштабної війни, продемонстрували швидку адаптацію до нових викликів (УКФ, 2025). Актуальними стають проєкти, спрямовані на підтримку морального духу суспільства, просування

ідей патріотизму та формування позитивного іміджу України у світовій спільноті. Відповідно, глибинні соціокультурні зміни та обставини російсько-української війни створюють новий контекст для розвитку культури та креативних індустрій в Україні. Дослідження цих процесів є важливим завданням для науковців та практиків, оскільки сприяє розробці ефективної стратегії культурного розвитку та підтримки креативних індустрій в умовах викликів сьогодення.

Війна завдала нищівних ударів по всіх секторах креативних індустрій, а також по людях, історії, культурі, інфраструктурі, державності. Росія прагне знищити український народ, стерти національну ідентичність українського народу, при цьому порушуючи як людські цінності, так і міжнародне гуманітарне право. Проте, замість силового знищення ворог об'єднав українців, «суспільство об'єдналося, самоорганізувалося та разом з військовими змогли дати гідну відсіч, зірвавши плани ворога щодо бліцкригу» (Френкель, 2022). Виникає переосмислення культурних цінностей, формування позитивного емоційного сприйняття України, розуміння єдності і свободи, української культури, історії, креативного простору та ціннісних орієнтирів цивілізації. Внаслідок дій агресора страждають усі сфери креативних індустрій, зростають втрати культурної спадщини, інфраструктури, особливо в регіонах, де ведуться або ж велися активні бойові. Водночас війна відкрила Україну для світу з іншого боку. У відповідь на військову агресію РФ, сектор креативних індустрій і культура загалом, відіграли ключову роль у консолідації національної ідентичності та мінімізації впливу російського культурного простору.

Для ефективної повоєнної модернізації України в контексті креативних індустрій необхідна фундаментальна трансформація концептуальних та операційних моделей функціонування соціокультурних систем на всіх рівнях їхньої організації. Оскільки «українці створюють культурний продукт і контент, що позиціонує Україну в світі. Інвестиції в людський капітал є пріоритетом держави, оскільки основною цінністю є Людина» (Програма, 2023). Відповідно до Програми, Україна – країна Свободи, крізь призму основних векторів: країна відкритих можливостей для талановитих людей; стійке і розмаїте суспільство, що об'єднане цінностями свободи; комфортна і гостинна для українців та для друзів; самобутня українська культура є зноюю в світі (Програма, 2023). Так, в умовах післявоєнної відбудови України реформування потребуватимуть інфраструктура, технології, бізнес-середовище, органи державної влади, освіта, охорона здоров'я та інші ключові елементи економіки та суспільства (Ялоха&etc., 2023). Це передбачає не лише перегляд існуючих підходів до культурного виробництва та споживання, але й інтеграцію інноваційних стратегій, що сприятимуть розвитку креативного капіталу, формуванню нових культурних екосистем та забезпеченню стійкого розвитку креативних індустрій у повоєнний період. Адже «необхідно забезпечити розвиток креативного потенціалу нації, створити умови для формування творчого середовища та нових форм організації в сфері культурної діяльності» (Герчанівська, 2023:4). Підкреслимо, що роль секторів креативних індустрій у повоєнному відновленні України є багатогранною та стратегічно вагомою, охоплюючи економічну, соціальну та культурну сфери. Загалом після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році, роль культури і креативних індустрій в Україні зазнала трансформації, перетворившись із суто мистецької й творчої сфери – на ключовий інструмент забезпечення державної стійкості, національного спротиву та ідентичності. Посилення інноваційної складової креативних індустрій залежить від формування ефективного національного партнерства, гармонізації комерційних інтересів та стимулювання інноваційного процесу через активну участь держави та приватного сектора. Залучення інвестицій у соціокультурну сферу вимагає скоординованої співпраці між державними інституціями та бізнесом, що є визначальним фактором для встановлення пріоритетів розвитку креативних індустрій та визначення стратегічних орієнтирів для подальших інноваційних розробок у культурному секторі (Riabov&Riabova, 2021). В умовах поствоєнної трансформації, креативні індустрії розглядаємо як каталізатор культурно-економічного зростання через створення висококваліфікованих робочих місць, залучення інвестицій у цифрову економіку та стимулювання експортного потенціалу культурних продуктів і пропозицій (музика, відеоігри, програмне забезпечення, цифровий контент, художні народні промисли тощо). Окрім цього відіграватимуть сектори креативних індустрій важливу роль у соціальній відбудові, сприяючи відновленню національної ідентичності шляхом підтримки культурно-креативних проєктів, що відображають історичну спадщину та сучасні тенденції, а також забезпечуючи безбар'єрність і психологічну реабілітацію постраждалих за допомогою мистецтва та культурних ініціатив. Не менш важливим є внесок представників креативних індустрій у формування позитивного міжнародного іміджу України вже нині, демонструючи її культурний потенціал, креативні ідеї та інноваційну динаміку, що сприяє залученню аудиторії й зміцненню міжнародних культурних зв'язків. «То ж у повоєнній розбудові України поєднання культурного і економічного капіталу є вкрай нагальними і важливими. І вже сьогодні ми маємо в кожному регіоні, в кожній громаді розробити проєкти, які б поєднували в собі особливості регіону – культурної спадщини – матеріальною і

нематеріальною; культурними ландшафтами, побутом, ремеслами, кухнею ...» (Чміль, 2025). У цьому контексті, державна підтримка, розвиток освітніх програм та налагодження співпраці між публічним, приватним та громадським секторами є вирішальними факторами успішної інтеграції креативних індустрій у процесі повоєнного відновлення.

Отже, провідною гіпотезою дослідження є те, що війна розв'язана рф проти України, виступає каталізатором трансформацій культурного розмаїття креативних індустрій України, спонукаючи до переосмислення національної ідентичності, активізації культурної резильєнтності та пошуку нових форм культурного вираження, що матиме значний вплив на розвиток секторів креативних індустрій у післявоєнний період. Очікуваними результатами є підтвердження запропонованої гіпотези та виявлення конкретних механізмів впливу війни на розвиток культурного розмаїття креативних індустрій України в до-, під час та післявоєнний періоди. Результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних стратегій підтримки та розвитку креативних індустрій в Україні під час війни та у процесі після воєнного відновлення.

3.1.1. Культурологічні рефлексії історичної трансформації креативних індустрій в Україні у контексті сучасної культурної динаміки

*«Завдяки історичні пам'яті людина стає особистістю,
народ – нацією, країна – державою».*
М. Грушевський

У межах культурологічного дискурсу креативні індустрії розглядаємо як соціокультурний феномен, що поєднує естетичні, аксіологічні, комунікативні та інституційні виміри. Такий підхід передбачає інтеграцію аксіологічного, історико-культурного, структурно-функціонального, а також транскультурного аналізу інтегруючи у міждисциплінарний підхід. Культурологічний аналіз історичної динаміки розвитку креативних індустрій в Україні дає можливість розглянути процес динаміки розвію як невід'ємну частину соціокультурних трансформацій, що відбулися в країні протягом останніх десятиліть (Інститут стратегії культури, 2025). При цьому, спостерігається синергетичний зв'язок між історико-культурними цінностями, креативними практиками, мистецтвом та економічними чинниками, що впливають на формування й розвиток креативних індустрій.

Історія розвитку креативних індустрій в Україні демонструє їх еволюцію від традиційних форм мистецької діяльності до інноваційних моделей культурного виробництва. У пострадянський період відбувається поступова інституціоналізація галузі формування нормативно-правової бази та інтеграція в європейський культурний простір (Шейко, 2017:45-67). Водночас протягом останніх трьох років креативні індустрії втратили значну частину фахівців, інвестицій та суттєво скоротила виробництво культурного продукту. «Відсутність державної стратегії підтримки, нестача інноваційної інфраструктури та доступу до фінансування обмежують розвиток сектору» (Стратегія, 2025). Сучасний етап характеризується глибокими трансформаціями, зумовленими війною, цифровізацією, культурною глобалізацією та постмодерною плюралізацією (Циватий, 2022; Pletsan, 2021). У цих умовах креативні індустрії виступають простором культурної мобільності, де відбувається переосмислення традицій, оновлення естетичних парадигм і формування нових смислових горизонтів.

У дослідженні за основу беремо визначення креативних індустрій ЮНЕСКО як індустрії місії/візії яких є створення, виробництво і комерціалізація творчих (креативних) сенсів, що є нематеріальними і культурними (продуктами чи послугами) за своєю природою, захищені правом інтелектуальної власності (UNESCO, 1998). Відтак, з позицій культурологічного аналізу креативні індустрії це діяльність, що передбачає культурне вираження у вигляді різноманітних форм через креативність, майстерність і талант, що забезпечує креативний потенціал для формування культурного різноманіття, синергетично поєднуючи культуру, традиції, цінності, культуру й особистість, культуру та суспільство, інноваційні ідеї та інформаційні технології, крізь призму людиноцентризму.

Аналізуючи аксіологічні засади функціонування креативних індустрій зосередимо увагу особливості діяльності секторів, крізь призму перетину матеріального, ідеального, процесуального та інституційного рівнів культури, що зумовлює їхню аксіологічну складність (Сучасна культурологія, 2021:110-115). Через культурно-мистецькі практики здійснюється ціннісна диференціація, репрезентація гуманістичних ідей та формування дизайну мислення. Аксіологічний підхід, загалом, дозволяє виявити глибинні смисли культурної діяльності, її вплив на морально-психологічний стан суспільства та здатність до саморефлексії (Holy, Budak&Medić, 2025). У цьому аспекті креативні індустрії розглядаємо як інструмент збереження культурної самобутності та гуманістичного пафосу в умовах релятивізму й синкретизму метамодерного періоду.

У в 2019 році на законодавчому рівні, а саме Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 265-р було затверджено відповідний перелік креативних індустрій. Зокрема, до таких віднесли: *народні художні промисли, візуальне мистецтво* (живопис, графіка, скульптура, фотографія тощо); *сценічне мистецтво* (жива музика, театр, танець, опера, цирк, ляльковий театр тощо); *література, видавнича діяльність та друковані засоби масової інформації; аудіальне мистецтво; аудіовізуальне мистецтво* (кіно, телебачення, відео, анімація, мультиплікація тощо); *дизайн, мода, нові медіа та інформаційно-комунікаційні технології* (програмне забезпечення, відеоігри); *цифрові технології в мистецтві* (3D-друк, віртуальна, доповнена, змішана реальність тощо); *архітектура й урбаністика; реклама, маркетинг, зв'язки з громадськістю та інші креативні послуги; бібліотеки, архіви та музеї* (Розпорядження КМУ, 2019). Відповідно важливим є врахування культурної політики, її стратегічних орієнтацій та здатності реагувати на виклики глобалізації, комерціалізації та стандартизації культурного продукту. Адже у межах метамодерністичного світоглядного зсуву, що характеризується коливанням між постмодерною іронією та модерністською щирістю, креативні індустрії набувають особливої ролі як інструмент культурної рефлексії, соціального діалогу та гуманістичного ствердження (Петрова, 2020). В умовах релятивізму, фрагментарності та синкретизму, притаманних метамодерному періоду, саме креативні практики – від музики, дизайну та літератури до цифрового мистецтва – стають простором реконструкції смислів, збереження локальної ідентичності та артикуляції гуманістичних цінностей (Buchanan, 2018). Водночас російсько-українська війна зупинила або суттєво скоротила виробництво культурного продукту.

Після 2014 року в Україні спостерігається система українізації театального та оперного мистецтва, зумовлена державними механізмами підтримки й культурною політикою, спрямованою на утвердження національного культурного простору; реакція російських критиків на україномовні постановки та санкційні інструменти Міністерства культури України засвідчують світовий стратегічний вибір українських театрів на користь автономного розвитку, орієнтованого на національну ідентичність і мовну суверенність Френкель, 2022). Українська література, музика, кінематограф, мистецтво, креативні індустрії загалом допомагають формувати правдивий образ України у світі, а також працюють на підтримку морального духу та відчуття національної згуртованості українців. (Аналітична доповідь, 2025). Суттєвим чинником, що вплинув на зміни креативних індустрій, стала не лише повномасштабна війна, але й тривалі обмеження, запроваджені у зв'язку з карантинним (COVID-19). Значна частина креативних секторів вже декілька років поспіль функціонує в умовах серйозних перепон, що істотно ускладнює стабільну діяльність та стримує інноваційний потенціал галузі. Як зазначає Д. Гетьманцев (2022), виникають і додаткові проблеми, спричинені війною, а саме: 37% працівників у сфері креативних індустрій втратили роботу або не отримують зарплату під час війни; 39% креативних бізнесменів відзначають зменшення/зникнення замовлень і продажів; у чверті креативних бізнесів падіння оборотів становить 90%; 20% представників креативних індустрій виїхали за кордон через війну (Гетьманцев, 2022). Також підкреслимо, що «український продукт креативних індустрій недостатньо представлений на світовому ринку, а слабка система захисту прав інтелектуальної власності та відсутність сприятливого податкового середовища посилюють відплив талантів» (Стратегія, 2025). Відповідно вкрай необхідна прийнята Стратегія розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затверджений операційний план заходів з її реалізації у 2025-2027 роках передбачає «укріплення місця, ролі і розуміння культури та креативних індустрій як основи української національної ідентичності, чинника державної безпеки, фактора формування довіри і згуртованості у суспільстві...» (Стратегія, 2025). Як зазначено на офіційному сайті Міністерства культури України, мета стратегії полягає у закріпленні культури як базису національної ідентичності та важливого інструмента підвищення впізнаваності України у світі. Її структура вибудована навколо трьох взаємопов'язаних завдань – збереження розвитку та поширення. Зокрема, перше завдання – збереження культурної спадщини – набуло особливої актуальності в умовах повномасштабної війни, коли системні спроби агресора знищити українську ідентичність спричинили безпрецедентні ризики для матеріальних і нематеріальних культурних цінностей. У цьому випадку збереження спадщини розглядається не лише як охоронна діяльність, а як стратегічний компонент національної безпеки та стійкості. Друге – розвиток культури – передбачає модернізацію інституційної інфраструктури та зміцнення кадрового потенціалу. Розвиток культури в цьому вимірі постає як інвестиція у людський капітал, що забезпечує конкурентоспроможність країни у глобальному культурному просторі. Третє завдання – поширення – спрямоване на утвердження знань про тисячолітню історію України та її культурну традицію як невід'ємної частини світової цивілізаційної спадщини. Це передбачає активну міжнародну комунікацію, розбудову культурної дипломатії та формування позитивного іміджу України на основі культурних наративів (МКУ, 2025). Серед основних культурологічних рефлексій доцільно виокремити вплив культурних тенденцій та цінностей на розвиток креативних індустрій (українська культура, багата на народні традиції, мистецькі напрями та історичну спадщину,

створює унікальний контекст для формування креативних культурних продуктів і пропозицій, що сприяє розвитку секторів креативних індустрій), взаємозв'язок між креативними індустріями та соціокультурними процесами в суспільстві (сектори креативних індустрій відображають соціальні реалії, формують громадську думку та впливають на соціокультурні зміни), роль креативних індустрій у формуванні національної ідентичності (креативні індустрії є важливим інструментом просування української культури у світовій спільноті та зміцнення національної єдності) (Стратегія, 2025; Аналітична записка, 2025), а також адаптацію креаторів, митців і культурних менеджерів до нових викликів у пошуку нових форм вираження, комунікації та моделі фінансування. Креативні індустрії, як частина цієї системи, відіграють роль у формуванні культурної ідентичності, репрезентації гуманістичних ідей та адаптації до глобальних викликів.

Теоретичні осмислення доводять, що культура і мистецтво демонструють гнучкість навіть у кризових умовах. Цікавими для нашого дослідження є результати соціологічного опитування Українського культурного фонду (далі – УКФ) та Міністерства культури України (далі – МКУ) щодо стану культури та креативних індустрій під час війни. Відповідно до результатів опитування 80% креативних фахівців попри повномасштабний наступ РФ залишились в Україні та продовжують здійснювати професійну діяльність у синергії з волонтерською діяльністю (УКФ, 2025). Водночас відповідаючи на питання щодо активності діяльності, респонденти зазначають, що після звільнення територій Збройними Силами України активність поживалюється. На території, де не відбуваються активні воєнні дії, специфіка та інтенсивність культурно-креативної діяльності могли зазнати змін. Зокрема, 29 % респондентів зазначає, що активність діяльності не змінилась, 27 % – трохи змінилась, 26 % – суттєво змінилась (УКФ, 2025). Це ставить питання щодо можливостей підтримки для безпеки, повернення і відновлення діяльності творчо-креативних особистостей, носіїв культурної і духовної спадщини, фахівців культурно-креативного простору, митців, культурних менеджерів. Важливо, що попри серйозні фінансові труднощі, які переживає Україна, у державному бюджеті 2025 р. на сферу культури і стратегічних комунікацій виділено 11.3 млрд грн, з яких 10.5 млрд – із загального фонду державного бюджету. Загалом фінансування сфери культури та державних медіа збільшилось на 7 При цьому Український культурний фонд одержав 250 млн грн (+15% порівняно з 2024 р.), що спрямовані на підтримку культури і креативних індустрій. Український інститут книги має 278,6 млн грн на популяризацію української літератури та підтримку книговидавництва, зокрема на реалізацію проєкту «Книга». Цілком забезпечена потреба на охорону заповідників і музеїв сфер управління МКУ (Бюджет, 2025; Аналітична доповідь, 2025:31). Зміни сьогодення та трансформації, що відбуваються з музеями, бібліотеками, кіно, музикою, театром та іншими секторами креативних індустрій допомагає митцям навіть під час російсько-української війни думати про майбутнє та закладати його концептуальні підвалини. Відповідно історична динаміка розвитку креативних індустрій в Україні підкреслює їх важливу роль у культурному, соціальному та економічному розвитку країни. Культурологічний аналіз дозволяє ґрунтовніше зрозуміти динаміку розвитку креативних індустрій, враховуючи взаємодію різних факторів та їх вплив на формування культурного ландшафту України.

Оцінюючи роль креативних інституцій під час війни, відзначимо, що сенсова спрага суспільства та вплив культури, зокрема, провокують дослідження культурних кодів, що проявляються в культурних пропозиціях і культурних практиках. Ці коди є носіями культурної пам'яті, цінностей та світоглядних установок, які формують унікальність українських креативних індустрій (Берегова, 2024). Війна спонукає до переосмислення минулого, пошуку нових сенсів та цінностей, що знаходять своє відображення в творчості українських митців і креаторів. Відповідно, до ключових культурних кодів, що проявляються в секторах креативних індустрій сьогодення, віднесемо такі, як: інноваційності й креативності, свободи та незалежності, національної пам'яті, соборності та єдності, унікальності та автентичності (Культура в часів війни, 2024).

Слід відзначити, що з перших днів повномасштабної війни світ культури підтримав Україну та засудив вторгнення РФ на території України, висловлюючи непохитну солідарність з народом України, підтримуючи інструменти протидії дезінформації та боротьби з фейками; реалізуючи ініціативу допомоги митцям, працівникам культури, громадським активістам; підтримуючи мистецькі твори та самовираження, які протидіють жорстоким реаліям війни та підтримують мирне життя України та Європи. А саме (МКУ, 2025; УКФ, 2025): Рада Європи, ЮНЕСКО, House of Europe, Креативна Європа, Європейська Культурна Спільнота, Франкфуртський книжковий ярмарок (Frankfurter Buchmesse), Європейська мережа культурного менеджменту та культурної політики (European Network of cultural management and policy), Фонд «Культура солідарності», Culture Action Europe (європейська мережа культурних мереж, організацій, митців, активістів, науковців та політиків), Trans Europe Halles (культурна мережа Європи), Рада культури Литви та інших країн, Асоціації галерей різних країн, Europa Nostra (найбільша та найпредставницька мережа спадщини в Європі), IETM (Міжнародна мережа сучасного перформативного мистецтва), ARTISTS at RISK, Міжнародна рада музеїв (The International Council of Museums) та Мережа європейських музеїв (The Network of European Museum Organisations) та інші.

Відбувається підтримка культурних проєктів і потреб як закордоном (в Польщі, Великобританії, Литві, Німеччині, Італії, Франції, США тощо), так і в Україні. Серед ініціатив – грантові програми European Cultural Foundation (грантова програма для культурних проєктів та потреб), міжнародний навчальний проєкт «Охоронці культури» для обміну досвідом між музеями України, Польщі та Німеччини; команда Міжнародний фестиваль документального кіно про права людини Docudays UA (фонд підтримки українських кінематографістів, які документують події війни в Україні), громадська організація «Музей сучасного мистецтва» / MOCA NGO, разом з Заборона, The Naked Room та Мистецький Арсенал (створено Український Мистецький Фонд Екстреної допомоги для культурних діячів та працівників сфери культури), Kyiv Biennial (ініціативи з підтримки української мистецької та культурницької спільноти, які залишилися в Україні), Goethe-Institut Ukraine (програма стипендій для діячів культури, співробітників культурних інституцій та неурядових мистецьких організацій), Museum Crisis Center (підтримка для регіональних музеїв та їх команд на період війни), Jam Factory Art Center (програма «Митці у Війні», для підтримки і заохочення мистецької спільноти до творчості, щоб стати голосами суспільства), EU 4Culture (програма ЄС грантів на професійні подорожі до країн ЄС, Великобританії, Норвегії тощо), екстрений грант для українців з креативної індустрії (фінансова підтримка), тощо.

Знаковим потрібно розглядати Європейський саміт культурної спадщини-2022, щорічний інституційно закріплений форму, започаткований Eurora Nostra у співпраці з Європейським Союзом, що виконує функції не лише професійної комунікації, але й метадипломатичного інструменту. Його структура та формат забезпечують створення простору для міждержавного та міжінституційного діалогу, спрямованого на вироблення спільних стратегій у сфері охорони та репрезентації культурної спадщини. Участь урядових структур, громадських організацій та активних учасників європейських ініціатив формує багаторівневу систему взаємодії, яка виходить за межі класичної дипломатії. саме цей механізм сприяє можливості формування інструментів для захисту, збереження і відновлення культурної спадщини в Україні (МКСП, 2022). Так, у контексті метамодерної культурної політики для України саміт набуває додаткового значення: він поєднує прагматичні стратегії управління спадщиною з гуманітарними цінностями, що формують нову парадигму культурної дипломатії (МКСП, 2022). Метамодерний підхід дозволяє розглядати спадщину як динамічний ресурс, здатний одночасно підтримувати локальні ідентичності та інтегрувати їх у ширший європейський простір (Freinacht, 2017). Таким чином, саміт та участь української делегації в ньому розглядаємо як інструмент вироблення спільних культурних смислів, які сприяють збереженню та охорони культурної спадщини в Україні в боротьбі з загарбником, формуванню європейської ідентичності й позиціонуванню культурної спадщини як ключового чинника міжнародного партнерства.

Зростання зацікавлення до України, її історії, культури і креативних індустрій актуалізувало ініціативу Європейського Союзу EU4Culture, реалізовану у 2021-2025 роках, що спрямована на підтримку розвитку культури і креативних індустрій у країнах Східного партнерства як чинника економічного зростання та соціального поступу. Проєкт акцентує увагу на зміцненні потенціалу нестоличних міст у формуванні та впровадженні стратегії культурного розвитку, розбудові спроможності місцевих громад і їхніх культурних подій, наданні грантової підтримки для міжнародної мобільності митців, а також на стимулюванні регіональної та міжнародної культурної співпраці (EU4Culture, 2025). Серед ключових позитивних результатів реалізації ініціативи в Україні варто виокремити здатність проєкту адаптуватись до умов повномасштабної війни, що забезпечило безперервність культурних процесів і підтримку локальних спільнот. Важливим здобутком стало також надання містам можливості самостійно визначати пріоритети розвитку та формувати власні плани дій, а також активізація муніципальної співпраці.

Одним з прикладів успішної кооперації є проєкт RES-POL – Rapid Expert Support For Culture and Media Policies in Ukraine (Швидка експертна підтримка політики у сфері культури та медіа в Україні), на замовлення й за фінансування ЄС діяльність якого тривала до березня 2025 року. У фокусі RES-POL 4 сектори, а саме: культурна спадщина, мистецтво і культура, креативні індустрії, медіа (Офіційний сайт проєкту, 2025). Загалом у контексті вступу України до ЄС, діяльність в межах проєкту сприяло розробленню політик секторів креативних індустрій, механізмів їх розвитку, формуванню синергії й горизонтальної співпраці, посилення інституційної спроможності Міністерства культури України, збільшити видимість української культури за кордоном та поширити досвід реалізації культурних ініціатив у контексті відновлення й підсилення громад.

Характеризуючи динаміку та своєрідні особливості змін креативних індустрій змін особливого значення набуває грантова програма проєкту UCORD «Кластери Відродження», що спрямована на підтримку культурних ініціатив для стимулювання регіонального розвитку. Програма реалізується в рамках напрямку «Культура, соціальна згуртованість та залучення громадян» на підтримку проєктних партнерств у шести пілотних областях проєкту. Основна мета – створення культурних та культурно-туристичних кластерів, що демонструватимуть

внесок культури у регіональний розвиток (Проект UCORD, 2025). Ініціативи в межах програми реалізуються громадськими організаціями, зареєстрованими в будь-якому регіоні України, за умови наявності підтвердженого досвіду успішного виконання проєктів у тих секторах креативних індустрій, де передбачається партнерство для отримання грантової підтримки. Серед переможців, до прикладу: ГО «Товариство німців Хмельниччини» з проєктом «Креативний хаб Подільська мануфактура» (Хмельницька область); ГО «Агенція «Креативна Сумщина» з проєктом «Креативна Сумщина» (Сумська область); ГО «ОДЕСА ВАУ» з проєктом «Туристично-креативний кластер «Чумацький шлях» (Одеська область) та ін.

Варто зазначити, що впровадження міжнародного досвіду у сфері використання креативних інструментів для репрезентації та збереження історико-культурної спадщини України демонструє відчутні позитивні результати. До прикладу, проєкт «Розквіт традицій: відродження українського народного ремесла», що об'єднав майстрів традиційних ремесел України та міжнародних дизайнерів для створення нових, сучасних продуктів на основі народних технологій і водночас сприяння його відродженню. Не менш значущим є проєкт «Віртуальний музей». Використання цифрових технологій дозволило сформувати інтерактивні віртуальні простори, що сприяють залученню широкої аудиторії, збереженню і популяризації унікальних артефактів, можливості відкривати Україну світу. Загалом застосування креативних підходів у реалізації міжнародних проєктів формує значний потенціал для популяризації, збереження і відтворення історико-культурної спадщини України. Зосередимо увагу детальніше на деяких міжнародних проєктах, крізь призму креативних інструментів, що ефективно реалізуються вже нині, зокрема (Берегова, 2024; Журба, 2022; УКФ, 2025; МКУ, 2025):

- благодійний проєкт «Збережіть українську культуру» («Save Ukrainian Culture»), основною метою якої є збір коштів для збереження культурної спадщини в умовах загарбницького вторгнення рф;
- унікальний цифровий культурний проєкт – 3D-кінематографічну виставку «MURALS» про окупацію Київської області. Проєкт репрезентує інноваційний підхід до фіксації наслідків російського вторгнення в Україну, використовуючи сучасні технології 3D-сканування для відтворення зруйнованих будівель та архітектурних пам'яток. У межах цього унікального проєкту поєднано кінематографічні засоби, тривимірні технології, проєкційні ефекти та 3D-сканування творів Бенксі на розбомблених житлових будинках;
- проєкт «MintForUkraine», найбільша в історії колекція цифрового мистецтва, натхнена українськими письменниками, поетами, художниками, режисерами та багатою українською культурною спадщиною;
- проєкт «Листівки з України» / «Postcards from Ukraine», цікава ініціатива від Українського інституту, за підтримки USAID. У рамках проєкту створення листівок з хештегом #PostcardsFromUkraine, що презентують об'єкти культурної спадщини з різних регіонів України. Основна місія – українською і англійською мовами проінформувати світ з інформацією про об'єкти руйнування української культури (регіон, дата, тип об'єкта, статус, вид зброї від якої постраждали), показати справжнє обличчя рф;
- Telegram чат-бот «Зруйнована Спадщина», створений Українським державним інститутом культурної спадщини, який допомагає фіксувати об'єкти культурної спадщини, що постраждали від російської окупації, а також сприяє встановленню комунікації з іноземними меценатами для реставрації об'єктів культурної спадщини;
- проєкт «Центр диджиталізації» основною метою якого є оцифрування фондів культурних установ за допомогою професійних сканерів (співпраця Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка», громадських організацій України та Некомерційної організації «Фонд збереження сакрального мистецтва України» (Вашингтон, США), програми House of Europe, Музею Варшавського повстання);
- програма «House of Europe», спрямована на підтримку культурних проєктів та обміну між країнами Європи для збереження культурної спадщини України;
- етнографічний проєкт «Ukrainian People: Past, Present, Future» за підтримки міжнародних фондів та організацій, покликаний реалізовувати етнографічні експедиції, створювати архіви та виставки, що забезпечує збереження і вивчення унікальні аспекти культурної спадщини різних етнічних груп в Україні;
- «project Grant Freedom» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Надає фінансову підтримку українським організаціям та інституціям для збереження і відновлення культурної спадщини;
- «Програма інтернаціоналізації української культурної спадщини», розроблена Міністерством культури та інформаційної політики. В основі Програми просування української культурної спадщини на міжнародному рівні, залучення нової аудиторії та підтримка культурного обміну міжнародними партнерами;
- онлайн платформи, онлайн-конференції, онлайн дискусії з представниками міжнародних інституцій щодо збереження, відновлення та охорони культурної спадщини України під час російсько-української війни і після Перемоги України;

- міжнародний фотоконкурс об'єктів культурної спадщини «Вікі любить пам'ятки», основною метою якого є зібрати світлини всіх пам'яток нерухомої культурної спадщини України для ілюстрування статей у Вікіпедії;
- грантові можливості від Програми ЄС «Креативна Європа», зокрема «Креативна Європа: охорона української культурної спадщини» для збереження і відновлення культурної спадщини;
- партнерська програма «CHOICE – Cultural Heritage: Opportunity for Improving Civic Engagement» у рамках програми Східного партнерства та за підтримки Європейського Союзу. Основна місія – підтримка з охорони і переосмислення культурної спадщини, посилення потенціалу громадських організацій у сфері культури;
- реінтерпретація косівської кераміки, яка завдяки цифровій репрезентації та участі у міжнародних виставках отримала новий імпульс розвитку. Застосування 3D-моделювання, онлайн-галерей та інтерактивних платформ дозволяє не лише зберігати, а й популяризувати унікальні художні техніки серед молодого покоління та глобальної аудиторії;
- експозиція «Україна в мініатюрі» в Національному заповіднику «Києво-Печерська лавра», де представлено 3D-моделі видатних архітектурних пам'яток, від Софіївського собору у Києві та собору Святого Юра у Львові до Івано-Франківського драмтеатру та готелю «Україна» у Луганську, відтворені командою студії Skeiron. Відмінною рисою виставкового проєкту є інтеграція сучасних цифрових технологій, зокрема VR-турів, музичних творів українських композиторів та відеоінсталяцій. Використання цих засобів забезпечує можливість багатосенсорного сприйняття, створюючи ефект «озвучення» культурних об'єктів і занурення відвідувача у простір представлених пам'яток.
- «Ваш путівник українських мистецтвом» від давніх майстрів до сучасних художників на платформі Google Arts & Culture, де представлено віртуальну галерею українського мистецтва, що надає можливість ознайомитись з найвизначнішими творами українських художників, експонованими у шести окремих віртуальних виставкових просторах.
- застосунки, соціальні мережі, онлайн платформи та комунікативні майданчики для просування української культурної спадщини, флешмобів, онлайн фестивалів, конкурсів, резиденцій, культурно-креативні онлайн акції для донесення головного месиджу трагічних подій що відбуваються з українською культурою і Україною загалом; тощо.

У контексті стратегічного переосмислення ролі культури і креативних індустрій в процесах національного відновлення та євроінтеграції України особливій уваги заслуговує позиція, висловлена заступником голови Представництва ЄС Дюфло, який наголосив: «Культура – це не лише частина шляху до перемоги. Це також частина відбудови України. Культура, врешті-решт, є також ключовою для просування України – майбутнього країни-члена ЄС – у співпраці з європейськими партнерами. ЄС стоїть пліч-о-пліч з Україною у розбудові стійкої та культурно живої ситуації – від збереження архівів, до цифровізації мистецьких колекцій, допомозі з розробки політик, надання можливостей допомоги молодим митцям, мисткиням і культурним інституціям» (Дюфло, 2024). Це репрезентує ціннісно-інституційний підхід до культури як до системоутворювального чинника, що поєднує гуманітарну стійкість, цифрову трансформацію та міжнародну солідарність, формуючи основу для інтеграції України в європейський культурний простір. Ефективну діяльність у цьому напрямі здійснює МКУ, підтримуючи реалізацію креативних ініціатив у культурно-креативних проєктах. Ключові проєкти, що реалізуються за підтримки Міністерства культури України виокремимо у таблиці 1.

Таблиця 1

Ключові культурні проєкти за підтримки Міністерства культури України

Назва проєкту	Основна ідея	Результати реалізації
Україна без бар'єрів	формування інклюзивного суспільства через культурні та комунікаційні практики	запущено інформаційну компанію, створено гайд для безбар'єрного спілкування
Мистецтво перемоги	підтримка митців у час війни, репрезентація мистецтва як форми спротиву	проведено виставки, створено платформу для презентації творів українських художників
Speak Ukrainian/ Моя мова	популяризація української мови серед громадян та міжнародної аудиторії	запущено мультимедійні компанії, створено навчальні матеріали
War Evidence/ Свідок	архівування доказів воєнних злочинів через мистецтво та документалістику	створено онлайн-архів, залучено міжнародних партнерів для формування доказової бази звірств росіян

Ukraine War Art Collection	збір та презентація мистецьких творів, створених під час війни	створено цифрову колекцію, представлено роботи на міжнародних платформах
Автентична Україна	промоція української культури – від народного виконавського мистецтва й архітектури старовинних дерев'яних церков до кубофутуризму та унікальних історичних предметів	створено цифрову платформу для збереження культури, розроблено віртуальні тури об'єктами культурної спадщини
Поезія вільних	вірш як частина історії і після перемоги України, майбутні покоління мають пам'ятати кризу що пройшов український народ та надихнутись відвагою і героїчною боротьбою	зібрано колекцію віршів написаних під час російсько-української війни (станом на 24.08.2025 рік – 41529 віршів отримано)
Національний марафон єдиних новин #UАразом	з 24 лютого 2022 року об'єднання мовлення провідних медіагруп України задля об'єктивної та оперативної інформації	запущено національний телемарафон єдиних новин

Джерело: сформовано автором на основі даних (МКУ, 2025; УКФ, 2025)

Для систематизації інформації та можливостей для українських діячів, заходів, акцій, законодавчих змін, фіксування пошкоджень і руйнувань пам'яток культури 16 березня 2022 року Український культурний фонд започаткував серію інформаційних дайджестів «Хроніки культурного фронту» (УКФ, 2022), де акумулюється пріоритетна інформація для підтримки культури та секторів креативних індустрій під час війни. Проаналізовані проєкти демонструють стратегічну орієнтацію державної культурної політики на інклюзію, безбар'єрність, формування національної свідомості, міжнародну комунікацію та підтримку креативного сектору в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Гранично вагоме для відновлення й розвитку креативних індустрій під час і в повоєнний час забезпечення можливості реалізації креативних ініціатив. У цьому контексті підкреслимо, що з 26 серпня 2025 року програма «Власна Справа» розширюється можливостями для креативних індустрій. Загалом програма реалізується Міністерством економіки, довкілля іта сільського господарства України у співпраці з Державною службою зайнятості. Її стратегічним призначенням є стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва, формування нових робочих місць і посилення економічної стійкості України через інтеграцію креативних секторів у загально-національні процеси розвитку (Офіційний сайт Програми, 2025). А з серпня 2025 року суб'єкти креативних індустрій також отримують можливість залучати фінансову підтримку обсягом до одного мільйона гривень для започаткування або масштабування підприємницької діяльності. Запроваджений механізм охоплює майже всі сегменти креативного сектору – від кінематографії та відеовиробництва до індустрій моди, музики й дизайну (там ж). Узагальнюючи, зазначимо що розширення програми «Власна Справа» на представників креативних індустрій формує важливий інструмент підтримки підприємницької активності в культурно-креативному секторі. Програма поширюється на видавничу діяльність, функціонування бібліотек і музеїв, театральну сферу, архітектуру, рекламну та PR-індустрію, медіа й комунікації, а також на інноваційні напрями, зокрема розроблення відеоігор і програмного забезпечення. Особливе значення має включення індивідуальних митців і майстрів, які створюють унікальні вироби традиційних художніх промислів, що сприяє збереженню культурної спадщини та підтримці самозайнятості.

Важливим аспектом посилення стійкості культури і креативних індустрій доречно виокремити міжнародну конференцію з питань культури України «Співпраця заради стійкості», що відбулась в лютому 2025 року. учасниками заходу були представники від України, 28 делегацій від країн-партнерів, представники від Єврокомісії та ЮНЕСКО. Серед основних результатів заходу, виокремимо ухвалення «Декларації щодо посилення стійкості культурного сектору України», що передбачає декілька скоординованих спільних зусиль для збереження, захисту культурної спадщини та відбудови культурної інфраструктури (Декларація, 2025). Таким чином, результати конференції засвідчили консолідацію міжнародних партнерів навколо стратегічного завдання – зміцнення культурної стійкості України та формування довгострокових механізмів підтримки культури і креативних індустрій в умовах відновлення.

Тут зацікавимо увагу саме на Національному плані відновлення як комплексному стратегічному документі, що охоплює деталізовані аспекти відновлення постраждалих внаслідок війни культури, мистецтва, соціальних інституцій, економіки та управління. Характерною рисою цього плану є його секторальна структуризація, що забезпечує чітке розмежування ключових напрямів відновлення та відповідних їм комплексів ініціатив. Документ також містить механізми супроводження, включаючи законодавчі зміни, що свідчить про нормативно-правову інтегрованість. Серед проєктів нацпрограми для розвитку культури виокремимо такі, як: «Розвиток екосистеми для культури, пам'яті, спадщини та креативних індустрій з акцентом на самобутність, мистецтво, художню освіту», «Розвиток індустрії кіно та аудіовізуального виробництва та інфраструктури креативного сектору через надання фінансування і трансформації системи освіти», «Стала

система інформування молоді про можливості для реалізації її потенціалу в Україні та Європейської інтеграції», «Створення інтерактивної онлайн-матри об'єктів культурної спадщини етнічних та релігійних спільнот України, їхня популяризація», «Цифрові трансформації в культурі – це комплексне стратегічне бачення цифровізації у культурі...», «Культурний паспорт», «Вдосконалення освіти у сфері креативних індустрій», «Програма «Креативний рюкзак», «Інфраструктурні проекти у сфері креативних індустрій», «Підтримка креативних хабів», «Промоція українських креативних товарів і послуг на міжнародному ринку», «Професійна інституція з дослідження та музеєфікації сучасного мистецтва», «Розбудова мережі Центрів культурних послуг», «Розвиток навичок формування політики у сфері креативних індустрій», «Розвиток та наповнення Української цифрової бібліотеки», «Створення міжнародного Фонду на відновлення культурної спадщини», «Створення Національного центру підтримки міжнародних бібліотечних стандартів», «Створення та підтримка інтерактивної онлайн-платформи «Єдність у розмаїтті» тощо (План відновлення України, 2022). Проаналізувавши план відновлення України з пріоритетною візією «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій» використовуючи методику SWOT-аналіз, виокремимо концептуальні основи для досягнення ключових результатів, як це представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

SWOT-аналіз плану відновлення України

<i>Сильні сторони (Strengths)</i>	<i>Слабкі сторони (Weaknesses)</i>
• комплексний підхід (охоплює широкий спектр секторів, демонструючи цілісне бачення відновлення); • євроінтеграційна спрямованість (орієнтація на інтеграцію в ЄС, що забезпечує чіткі орієнтири та стандарти); • цифрова трансформація (фокус на цифровому розвитку, що відповідає сучасним тенденціям та потребам); • зміцнення інституційної спроможності; • децентралізація (надання повноважень місцевим громадам, що сприяє ефективності та стійкості відновлення); • обґрунтоване визначення екстрених дій та відповідна оцінка потреб у фінансуванні; • креативні технології (забезпечують формування стійкого культурно-креативного простору) тощо.	• залежність від зовнішнього фінансування (реалізація заходів, проєктів на пряму залежить від грантів, допомоги, інвестиційної спроможності міжнародних партнерів); • вибір пріоритетів відновлення галузей деяких з програм має застарілий характер і певною мірою ретранслює бізнес-інтереси; • ризики корупції (потенційні ризики неефективного використання ресурсів та корупційних схем); • нестабільність безпекової ситуації (велика залежність від умов закінчення війни); • недостатня деталізація (досить розмиті інструменти, окремі частини плану потребують більш детальної розробки та конкретизації інструментів збереження, відновлення, промоції); • дублювання і недостатня узгодженість між різними програмами; • неврахування потреб усіх секторів креативних індустрій для формування стійкості та розвитку тощо.
<i>Загрози (Threats)</i>	<i>Можливості (Opportunities)</i>
• продовження воєнних дій (ризик подальшої ескалації російсько-української війни та руйнування інфраструктури, знищення культурної спадщини, людських ресурсів); • висока залежність України від західної зброї та програм фінансової підтримки (кредитування від МВФ, фінансування інституційних інвесторів, грантові програми); • виклики для трансформації оборонної промисловості й модернізації українських збройних сил; • макроекономічна нестабільність (ризик економічної кризи та інфляції); • геополітичні ризики (нестабільність міжнародної ситуації та політичні зміни); • соціальна напруженість (можливі соціальні конфлікти, викликані економічними труднощами); • людський ресурс (залучення до воєнних дій, ризик відтоку кадрів за кордон); • розподіл загального фінансування між секторами та різними програмами тощо.	• модернізація інфраструктури (зміни і удосконалення, впровадження діджиталізації, створення інноваційних культурно-мистецьких середовищ, реалізація креативних технологій та інструментів); • залучення інвестицій за кордону (проведення реформ, співпраця зі стейкхолдерами, перспективи залучення значних обсягів інвестицій, грантів та меценатів); • розвиток нових технологій (стимулювання розвитку цифровізації у всіх секторах креативних індустрій); • зміцнення публічного управління (зміцнення інституційної спроможності, синхронізація нормативно-правового забезпечення з кращими європейськими практиками, підвищення ефективності управління, цифровізація державних реєстрів та послуг); • посилення міжнародної співпраці (зміцнення інтеграції України в європейський культурно-мистецький простір, синхронізація українського законодавства з Копенгагенськими критеріями).

Джерело: сформовано автором

Враховуючи основні стратегічні вектори, слід зазначити, що план відновлення України містить низку дискусійних питань і протиріч які потребують широкого суспільного обговорення. Водночас цей план формує підґрунтя для майбутнього культурного, соціального, економічного та інвестиційного відновлення держави, а також для розвитку креативних індустрій.

Під час воркшопу у Брюсселі експерти, представники креативних секторів, представництва державних інституцій з України та світу та культурні діячі обговорено і запропоновано план реформ (Ukraine Plan) від українського уряду (Інститут стратегій культури, 2025). Серед яких покращення культурного розвитку (реформа сприятиме наданню культурних послуг населенню шляхом реформування системи закладів культури, адаптації законодавства, покращення доступу до культури на індивідуальному та громадському рівнях, стимулювання розвитку креативних індустрій, захисту та відновлення культурної спадщини на всіх рівнях, просування культурних проєктів, створення можливостей для самовираження через створення «українського культурного продукту») та подальшій популяризації культури сучасної України з метою розвитку надійних міжнародних партнерств та залучення сталої міжнародної підтримки (культурна дипломатія та міжнародні культурні зв'язки) (Ukraine Plan, 2024:149-150). Окремий акцент зроблено на подальшій популяризації сучасної української культури з метою розвитку сталих міжнародних партнерств і залучення довгострокової міжнародної підтримки через культурну дипломатію та міжнародні культурні зв'язки. Зазначено, що досягнення цілей плану відновлення потребує синергії та горизонтальної співпраці між усіма зацікавленими сторонами, що сприятиме ефективному розвитку культури та креативних індустрій.

Отже, історичні трансформації креативних індустрій в Україні відбуваються у тісному зв'язку з динамікою культурного розвитку суспільства. Від традиційних форм мистецької діяльності до сучасних інноваційних моделей, креативні індустрії поступово інституціоналізувалися, інтегрувалися у європейський культурний простір та стали важливим чинником соціокультурних змін. Особливо інтенсивні трансформації спостерігаються у період війни, коли креативні індустрії виступають не лише простором культурної мобільності, а й інструментом збереження національної ідентичності, консолідації суспільства та формування нових смислових горизонтів. Таким чином, інтеграція стратегічних підходів державної політики та міжнародних програм підтримки формує цілісну модель розвитку культурної сфери, де культура і креативні індустрії розглядаються як ресурс стійкості, інноваційності та глобальної суб'єктності України. Культурологічна рефлексія цих процесів дозволяє стверджувати, що креативні індустрії в Україні є багатовимірним соціокультурним феноменом, який поєднує естетичні, аксіологічні, комунікативні та інституційні виміри. В умовах сучасної культурної динаміки вони стають каталізатором інновацій, платформою для діалогу між традицією та модерністю, а також важливим чинником формування позитивного міжнародного іміджу України. Саме завдяки гнучкості, здатності до адаптації та інтеграції нових ідей креативні індустрії забезпечують стійкість культурного розвитку, сприяють збереженню автентичності та відкривають нові можливості формування економіки вражень, крізь призму культурної динаміки в українському суспільстві.

3.1.2. Основні тенденції економіки вражень як історико-культурної практики розвитку креативних індустрій в Україні: регіональний аспект

*«Ціна – це те, що ви платите.
Цінність – це те, що ви отримуєте». В. Баффет*

У контексті досліджень креативних індустрій, звернення до гуманістичної філософії, що базується на принципах самовдосконалення людини через культуру та науку, є ключовим для розв'язання сучасних проблем культурологічного знання. Адже «культурологічна парадигма суспільного життя ХХІ ст. розглядає культуру базовою основою відтворення суспільного життя, що містить у собі коди, матриці та програми соціального відтворення» (Поплавський, 2022:216). Особливої актуальності набуває аналіз гуманістичних ідей, крізь призму мультикультуралізму, де важливим є вивчення механізмів впливу культур одна на одну та формування толерантної свідомості. Зокрема, у фокусі дослідження перебувають питання розвитку мультикультуралізму в креативних секторах, особливості становлення та розвитку міжкультурної комунікації в контексті формування економіки вражень.

Взаємозв'язок між гуманістичним підходом, мультикультуралізмом і тенденціями економіки вражень у контексті розвитку креативних індустрій є багатовимірним. У цьому випадку становить особливий інтерес «важливість актуалізації суб'єктного змісту культурологічного знання наразі зумовлена необхідністю розширення погляду на культуру, осмислення її дуальності, що проявляється у пошуках і відкриттях нових ідей, які формують ціннісні орієнтири розвитку культури, а також формування стійкого простору культури, що

забезпечує актуалізацію кумулятивного змісту завдяки зверненню до всеосяжних універсальних сенсів, які виявляють причетність людини до цілого» (Поплавський, 2022:215). Базуючись на такому розумінні економіка вражень як сучасний феномен, тісно пов'язана з розвитком креативних індустрій, які все більше орієнтуються на створення унікального досвіду та емоцій для глядача і споживача.

Загалом у контексті дослідження, економіку вражень у культурологічному аспекті розглядаємо як сучасний соціокультурний феномен, що характеризується орієнтацією на створення унікального досвіду та емоцій для споживання через продукування культурних цінностей, мистецьких практик і креативних продуктів (Mcintyre, 2023). При цьому взаємозв'язок гуманістичних ідей, мультикультуралізму та тенденцій економіки вражень забезпечує багатомірність культурної динаміки, сприяє формуванню толерантної свідомості та актуалізації універсальних сенсів, що визначають причетність людини до глобального культурного контексту.

У сфері креативних індустрій важливо забезпечити споживачам не лише бажаним продуктом чи послугою, а й у відповідний момент і у такій формі, що найбільше відповідає очікуванням та культурним потребам. Креативні сектори мають активно стимулювати інтерес аудиторії, пропонуючи навіть більше, ніж очікується, щоб формувати залучення та задоволення від взаємодії з культурним продуктом. Враховуючи ці ключові принципи функціонування креативних індустрій, орієнтованих на споживача, необхідно розглядати їх діяльність у ширшому культурологічному контексті, зокрема через економіку вражень. Аналіз наукових підходів до економіки вражень, представлений у таблиці 3, дозволяє окреслити базові характеристики, які визначають специфіку креативних індустрій відповідно до сучасних досліджень.

Таблиця 3

Синтез наукових концепцій економіки вражень

Автор	Сутність концепції	Специфіка концепції
Кардоза П. Г. та Карр К. А.	Економіка вражень має за мету зниження конфліктних ситуацій та негативних емоцій, сприяючи при цьому інноваційному прогресу	Економічна модель зосереджена на мінімізації та усуненні негативних досвідів у споживчій історії, забезпечуючи її позитивними враженнями.
Кодіна Барраган Х. Н.	Економіка вражень пріоритетно ґрунтується на очікуваннях споживача щодо враження, послуги чи товару. Фокусується на всебічному задоволенні потреб споживача, що спонукає до подальших рекомендацій третім особам.	Економіка вражень ґрунтується на ключових аспектах, які включають якість товарів/послуг, інноваційність, приналежність, неперервність, а головне – задоволення споживача з подальшим поширенням інформації до третіх сторін.
Шмітт Б.	Економіка вражень передбачає перетворення товару або послуги з разової покупки на щоденну частину життя споживача за допомогою таких інструментів, як зв'язок, візуалізація, вербальна ідентичність, сам товар та відповідні заходи. У кожній організації повинен бути виділений індивідуальний інструмент	Економіка вражень спрямована на те, щоб перетворити товар або послугу з епізодичної покупки на щоденний елемент життя споживача. Використання інструментів, таких як зв'язок, візуалізація, вербальна ідентичність, сам продукт і супутні заходи, є важливим у цьому процесі. Кожна організація має визначити та оптимізувати індивідуальний інструмент для досягнення цієї мети.

Джерело: сформовано автором на основі (Cardoza, 2022; Codina Barragán, 2017; Schmitt, 2017)

Економіка вражень нині є рушієм розвитку та конкурентоспроможності як бізнесу, так і міст, креативних хабів і креативних індустрій загалом. Оскільки «сьогодні люди значно більше прагнуть особливих вражень, які запам'ятають надовго» (Пайн&Гілмор, 2021:120-123). В основі якої сфера емоцій і вражень у контексті трансформаційних змін переходу від економіки послуг до економіки вражень у культурно-креативному просторі важливу роль відведемо створенню вражень. Відповідно, аналізуючи напрацювання авторів (Пайн&Гілмор, 2021:80-85) доречно зацентувати увагу на збагаченні вражень споживача через перший вимір – участь (активну або пасивну) і другий вимір – взаємодію споживача з культурно-креативним середовищем чи подією (прийняття або занурення). Поєднання зазначених вимірів визначає чотири сфери вражень, зокрема: розважальну, пізнавальну, ескапістську й естетичну, що можуть доповнювати одна одну й частково поєднуватись, формуючи унікальні враження. При цьому, щоб створити ціннісні враження, які гарантуватимуть увагу споживачів культурно-креативних пропозицій і товарів доречно дотримуватись відповідних принципів. Зокрема, тема вражень, гармонізація вражень з позитивними сигналами, усунення негативних сигналів, використання різних способів фіксації спогадів, а також залучення п'яти чуттів (зір, слух, смак, нюх, дотик і відчуття).

Охоплення картини компетенцій креативних менеджерів дає можливість виокремити основні особистісні і професійні якості, такі як: лідерські здібності, креативність, організаторські здібності, емоційний інтелект, розумові здібності, комунікативні здібності, адаптивність, наполегливість, вимогливість, відповідальність, цілеспрямованість, впевненість, конфліктологічність, гнучкість, асертивність, ініціативність, стресостійкість, мотивація успіху, тайм-менеджмент, волювільність, рішучість, контроль, раціональність тощо (The European network..., 2023). У культурологічному вимірі потенціал креативного менеджера розвивається через його здатність поєднувати творчість з управлінням, враховуючи культурні коди, цінності та потреби аудиторії. Так, креативний менеджер повинен розуміти культурні тренди, відчувати потреби аудиторії та вміст перетворювати їх на інноваційні культурно-креативні продукти та послуги.

Відповідно важливими векторами креативного потенціалу є:

- *креативність як каталізатор культурного розвитку* (оскільки креативний менеджер як культурний посередник, який сприяє діалогу між творцями та споживачами, є не просто управлінцем, а й творчою особистістю, здатною генерувати нові ідеї та бачити потенціал у нестандартних рішеннях);

- *управління творчим процесом з урахуванням культурних особливостей* (врахування культурних особливостей творців, креаторів і митців, їхніх цінностей, мотивації та стилю роботи, враховуючи культурний контекст споживання творчого продукту і адаптуючи його до потреб та очікувань аудиторії);

- *ефективна комунікація і презентація культурних проєктів та креативних ініціатив* (використання культурно-релевантних інструментів комунікації, здатність перекладати творчу мову на зрозумілу для широкої публіки; бути амбасадором культури, який сприяє її популяризації та поширенню);

- *маркетинг та просування культурно-креативних продуктів* (вміння розробляти маркетингові стратегії, які враховують культурні особливості цільової аудиторії; розуміти культурні коди, символи та цінності, які впливають на споживчі переваги; відстоювати культурно-креативний контент, що викликає емоційний відгук у аудиторії та сприяє формуванню лояльності до бренду);

- *соціальна відповідальність та етичні аспекти культурно-креативної діяльності* (врахування культурних норм та цінностей суспільства, забезпечення поваги до культурної спадщини та традицій; сприяння культурному діалогу, підтримка diversity та інклюзії, творення культурно-креативного простору відповідно до вимог сьогодення) (Афенченко, 2023; Gray, 2016; O'Connor, 2009). Як резюме підкреслимо, що потенціал креативного менеджера в середовищі креативних індустрій є багатограним та охоплює широкий спектр компетенцій. Оскільки виступає як культурний посередник, генератор ідей, організатор творчого процесу, комунікатор і маркетолог культуротворчого процесу, який враховує культурні особливості аудиторії та сприяє розвитку економіки вражень.

У сучасному цифровізованому суспільстві найбільшу цінність мають нематеріальні активи, такі як патенти, ліцензії, know-how, програмне забезпечення, інтелектуальні та художньо-мистецькі твори. Головною метою управління в креативних індустріях стає не лише досягнення комерційного успіху, а пріоритетно створення умов для розвитку талантів, стимулювання інновацій та творчої активності. Загалом креативні здібності культурного менеджера формують знання, уміння, навички, уява, мислення, інтуїція, емоції та відчуття. Погоджуємось з позицією дослідників С. Викалова та В. Виткалова (2023), що нинішній час висуває й до митця чимало пропозицій, суголосно реагуючи на які він значною мірою залишається у цьому часопросторі, тобто вписується у контекст конкретної художньої дії. А відтак – і організаційно – культурна (методична, громадська та інші її аспекти) діяльність стає (чи стають) також важливою соціальною характеристикою творчої особистості. Утім, так було завжди. І оригінально діючий фахівець, у такому випадку музикант з яскраво вираженими організаційними характеристиками, завжди концентрує навколо себе чимало інших, собі подібних особистостей, здатних поглибити окреслені культурні сегменти у просторі доби (Виткалов, 2023:99). Цікавим прикладом є проєкт «Пісня лине з полонини» (@kvartyra23), онлайн-записник з цитатами. Це канал, де зібрані разом вислови від класиків української літератури і до текстів сучасних пісень, добірка з висловами митців та діячів, імена яких назавжди закарбовані в історії України. У контексті розгляду в креативних індустріях, забезпечення ефективної реалізації заданого алгоритму вимагає не лише його стабільного підтримання, але й безперервної інтеграції нового фахового контексту. Цей процес є ключовим для динамічного розвитку та адаптації до постійно змінюваних умов ринку, забезпечуючи тим самим не лише актуальність, але й конкурентоспроможність культурно-креативних проєктів.

Дослідження практики стимулювання і мотивації креативності дозволяє систематизувати наявні підходи та умовно поділити їх на дві основні групи. Зокрема, зовнішня мотивація (професійна поведінка особистості – заохочення до вирішення творчих завдань організації, митця, культурного менеджера чи креатора заради зовнішньої відносно самої діяльності мети) та застосування методів творчого розв'язання проблем (творча

активність митців, креаторів, культурних менеджерів – активізація безпосередньо творчих здібностей працівників для вирішення завдань – методи впливу (аналітичні й неаналітичні методи, технології творчості) (Ястремська, 2013:36). Пріоритетною роллю креативного менеджменту є формування креативного потенціалу культурного менеджера, в основі якого цілісність і системність осмислення новацій. Саме тому, у сучасних умовах пошуку нової парадигми конкурентоздатного фахівця середовища креативних індустрій все більше виникає питання активізації та розвитку креативності особистості через управлінські підходи. Зокрема, такі як: допомога працівникам досягати найкращих результатів у роботі, підтримуючи зацікавленість у творчій роботі, нівелюючи перешкоди; відповідальність за підвищення креативності усіх фахівців; формування колективної взаємодії; забезпечення сприятливого професійного середовища (Афенченко, 2023; Гріффітс, 2020). Все це стимулюватиме індивідуальний творчий потенціал фахівця, його усвідомлення своєї унікальності та індивідуальності, синергію знань, прагнення до критичного мислення і саморозвитку.

Таким чином, креативний процес економіки вражень реалізується крізь призму відповідних структурних елементів, зокрема: підготовка → «думати нетрадиційно» → креативне мислення → інкубація → висвітлення → верифікація → мотивація → критичне мислення → результат. При цьому, важливу роль відіграють зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на креативний процес. Зокрема, зовнішні такі як: організаційна культура, професійне середовище, сприятлива атмосфера довіри, згуртованість колективу, практична значущість отриманих результатів, свобода дій та прийняття рішень, мотиваційний компонент, сприяння керівництва ініціативі, матеріальне та технічне забезпечення (Innovative solutions and strategies, 2024). Внутрішні – інтелектуальний рівень, тип особистості та індивідуально-особистісні характеристики, критичне і креативне мислення, творчий потенціал, компетентність, зацікавленість фахівця в креативній діяльності, саморозвиток (Innovative solutions and strategies, 2024). При цьому важливо володіти відповідними засобами креативного менеджменту, а саме: оптимізація, синтез, брендування, сертифікація, експресія для забезпечення формування і реалізації економіки вражень у середовищі креативних індустрій України.

Аналізуючи українські креативні індустрії, підкреслимо відповідну специфіку і унікальність, обумовлену історико-культурним контекстом та регіональними особливостями. Зокрема, культурологічний аналіз дозволяє розглянути економіку вражень як історико-культурну практику, що відображає цінності, традиції та світоглядні установи українського суспільства. При цьому, історико-культурний контекст економіки вражень реалізується крізь призму традицій гостинності та театралізації побуту, впливу культурної політики на формування споживчих практик та естетичних вподобань, пошуку національної ідентичності й автентичності (Pletsan, 2022). Нині в діяльності секторів креативних індустрій активно використовують традиційні ремесла, техніки та матеріали, створюючи автентичні пропозиції та враження (вишиваний одяг, гончарство в дизайні інтер'єру, традиційні музичні інструменти у музичних проєктах, використання фольклорних мотивів, образів та сюжетів у сучасному мистецтві (музика, література, театр, кіно) тощо), що дозволяє глядачам і споживачам зануритись в атмосферу креативної України та пізнати її культурне різноманіття.

Культурологічний науковий інструментарій дозволив виявити характерні актуальні запити на культурно-креативні послуги та рівень готовності долучитись до культурних заходів та загалом процесу післявоєнної відбудови української культури. Акцент робимо на дослідження представників Українського культурного фонду та міжнародного проєкту U-Report. Аналіз результатів показав що, серед молоді найбільш затребуваними залишаються кінотеатри, книжкові магазини, музеї та виставкові проєкти, тоді як бібліотеки відвідують найрідше. Понад 70 % молодих людей хоча б раз на рік користуються послугами креативних індустрій. Основними бар'єрами для участі в культурних подіях молодь називає втому, нестачу час та фінансових ресурсів, а для жителів сільських територій додатковими чинниками виступають віддаленість культурної інфраструктури та обмеженість цікавих подій, як це показано на рисунку (УКФ, 2022). Сучасний споживач віддає перевагу перегляду фільмів, участі у фестивалях та відвідуванню театрів. Матриця задоволеності культурних потреб засвідчила дефіцит найбільш бажаних, але не завжди доступних послуг – фестивалів, культурно-історичних екскурсій, мистецьких виставок, гумористичних подій та публічних лекцій.

У світі спостерігаємо великий попит на українське. Саме тому, представники секторів креативних індустрій генерують креативні ідеї й формують потужний інструмент промоції для залучення підтримки як соціальної, так і економічної на українському та міжнародному рівнях. Через музику, танець, картини, інформаційний фронт, анімацію, культурно-мистецьку діяльність представники секторів креативних індустрій потужною силою тримають культурно-креативний фронт задля якнайшвидшої перемоги України. Так, креативні фахівці організовують безліч волонтерських та культурно-креативних ініціатив для можливості допомагати армії, мирному населенню на звільнених від окупації територіях, вимушеним переселенцям і максимально підтримувати культурно-креативний простір України. Розкриваючи вплив креативних індустрій

на формування і розвиток ціннісних орієнтацій цивілізації виокремимо вплив на формування ціннісних орієнтирів, формування культурного вектору особистості, розвиток культурно-креативного середовища, формування позитивного бренду української культури, мистецтва та країни загалом, забезпечення інформаційного фронту (мас-медіа, література, музика, кіно тощо), крізь призму автентичності.

Код автентичності в українських креативних індустріях відображає прагнення до збереження та популяризації унікальної культурної спадщини, традиції, історії та мистецтва різних регіонів України (Берковський, 2023). Саме код автентичності є ключовим фактором у створенні неповторних вражень, які приваблюють як внутрішніх, так і зовнішніх споживачів. Розкриваючи прояву автентичності виокремимо такі, як: звернення до локальних традицій та ремесл (вишивка в одязі, гончарство в дизайні інтер'єру, традиційних музичних інструментів у музичних проєктах); фольклорні мотиви в сучасному мистецтві (музика, театр, кіно, література) дозволяють поєднати традиції з сучасними тенденціями та створити оригінальні твори; відродження історичних місць та пам'яток, що сприяє збереженню культурної спадщини та створити унікальні туристичні маршрути; перформанси, інтегративні вистави, імєрсивні шоу, вуличне мистецтво, фестивалі як інструменти відродження і збереження культурного розмаїття; тощо (Плецан, 2022; Циватий, 2022). Код автентичності дозволяє створити унікальні враження, які базуються на українській культурі та історії, що сприяє збереженню культурної спадщини, зміцненню національної ідентичності та розвитку креативних індустрій. Підкреслимо, що в умовах сучасних суспільних трансформацій та у час війни спостерігається переосмислення фольклорних традицій, що проявляється, зокрема у включенні до різдвяних шопок та вертепів сучасних персонажів – військовослужбовців та волонтерів, які символізують новітню історію боротьби за незалежність (Шостак, 2025:190). Це явище є свідченням того, що українське суспільство через механізми фольклору здійснює переосмислення власної ідентичності у межах нової культурної парадигми. Творча спільнота активно звертається до першоджерел української культури, що спричинило рефлексію традиційних мотивів. Це знайшло своє відображення у візуальній культурі, дизайні одягу та саунд-дизайні, де активно використовуються елементи вишивки, народні символи та архетипи (Шейко, 2019). Особлива увага приділяється локальній спадщині та діалогу між сучасністю і минулим, що реалізується через ревіталізацію традиційних ремесл та переосмислення міфів і фольклору. Зазначені процеси є не просто «фольклоризацією», а глибокою ідентифікаційною роботою, яка через творчість сприяє зміцненню культурної суб'єктивності.

Беручи до уваги результати дослідницького проєкту «Удосконалення методики оцінки втрат у сфері культури та креативних індустрій внаслідок військової агресії росії проти України» (УЦКД, 2025), підкреслимо що повномасштабне вторгнення РФ проти України виступила потужним каталізатором трансформацій у сфері культурних процесів. Війна спричинила безпрецедентне зростання суспільного інтересу до національної історії, стимулювала масовий перехід на українську мову та зумовила докорінну переоцінку ціннісних орієнтацій, пов'язаних із українською ідентичністю. У контексті війни активізувалося й мистецьке життя: вже сьогодні спостерігається значена кількість культурних артефактів, що відображають нову реальність – від пісні Тараса Боровка про «байрактар» до сучасних музичних творів, зокрема хіта хітів від українських виконавців (Єрмоленко, 2022). Представники різних творчих професій – письменники, музиканти, режисери, дизайнери, скульптори, художники та ілюстратори – звертаються до образів сучасних героїв, військовослужбовців Збройних сил України та сил територіальної оборони. Воєнна реальність активізувала процеси переосмислення національної ідентичності та культурної пам'яті. Зазначені процеси репрезентують крізь призму таких категорій як: культурна пам'ять (війна як подія, що формує нові наративи) → ідентичність (переосмислення мовних і культурних практик) → творчі практики (мистецтво як інструмент репрезентації та терапії сучасної травми). Так, нині змінилась робота театральних та концертних установ: мистецькі акції, які відбуваються просто неба в українських містах «Вільне небо», «Відкрита музика міста», музичний фестиваль Kharkiv Music Fest в метрополітені міста. Артисти та музиканти створюють творчі бригади та виступають перед військовими. Театри ляльок перетворюються на центр Арттерапії для дітей, бібліотеки стають креативними просторами (Френкель, 2022). Креативні індустрії в пошуках нових ідей та відповідей на вибагливі запити суспільства активно реалізує інструменти формування економіки вражень через інноваційну і креативну діяльність секторів (аналіз під час російсько-української війни). Зокрема, виокремимо деякі ініціативи по секторах, такі як:

- *народні художні промисли*, на базі Рогатинського історико-краєзнавчого музею було створено гончарний осередок. Культурно-мистецький проєкт «Опільська гончарня: відродження втраченого ремесла» отримав підтримку як переможець грантової програми «Культура. Регіони», що засвідчує його значущість для збереження та актуалізації традиційної ремісничої спадщини; тощо;

- *візуальне мистецтво (живопис, графіка, скульптура, фотографія тощо)*. Важливою є перемога фотографа і захисника Маріуполя Дмитра Козацького з серією фото «The Light will win» («Світло переможе») в

категорії «press/war» у престижному фотоконкурсі «The Prix de la Photographie» у Парижі (вересень 2022); видано фотокнигу «Ілловайськ», в якій зібрано роботи фотографів Олександра Гляделова, Максима Дондюка, Максима Левіна та Маркіяна Лисейка. Українська художниця Жанна Кадірова створила проєкт з наліпок у вигляді російської ракети. Вона розклеює їх у різних містах світу на вікнах транспорту, щоб нагадати про війну України; проєкт «Анімація арт-опору в окупації» став першим, який підтримала ЮНЕСКО. Творчість шести художників представлена у формі анімації, щоби про творчу позицію непокори митців російським загарбникам мали змогу дізнатися якомога більше людей у різних країнах; виокремимо роботи Марти Пігчук, авторка серії картин «Мотанка», картин в яких багато експресії та спільна концепція краси етнічного одягу. Вражає кожна написана картина, особливо одна з усіх в колекції – «Мотанка-Україна» в якій важлива кожна деталь: головний убір, корсетка, намисто – все відповідає окремому етнічному регіону. Основна мета – показати об'єднаність українського народу, наскільки Північ, Південь, Схід, Захід та Центр України нині єдині; заслужений художник України з Донеччини Петро Антип створює полотно «Космогонії» розміром 2000м2, що є найбільшою у світі картиною; Одеський національний художній музей презентував відеопроєкт «Her Story», що присвячений жіночим постатям у світовому та українському мистецтві. Зокрема, про Катерину Петрококіно, Діну Фрумину, Раїсу Нудельман, Людмилу Ястреб та Маргариту Жаркову; тощо;

• *сценічне мистецтво (жива музика, театр, танець, опера, цирк, ляльковий театр тощо)*. Виклики, спричинені війною, а також аналізуючи ключові наративи, що визначають розвиток театрального мистецтва в Україні у воєнний і післявоєнний період. Зокрема, важливо підкреслити щодо: соціальної ролі і впливу театру в умовах воєнних дій на українське суспільство; трансформації, загрози та перспективи розвитку українського театру під впливом повномасштабного вторгнення; функціонування українського театру на міжнародній арені як інструменту протидії деструктивним наративам країни-агресора. Такий підхід дозволяє комплексно осмислити сучасні тенденції, проблеми та потенціал українського театру в умовах війни, а також визначити його роль у формуванні національної ідентичності та культурної дипломатії.

Зокрема, на прикладі діяльності Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка доречно підкреслити, що діяльність театру не зупиняється. Відповідно до статистичних даних у 104 театральному сезоні: відіграли 609 вистав, представили 6 прем'єр, зіграли 3 благодійні вистави, відвідали з гастроліями безліч українських та європейських міст, учасники театральних фестивалів (Сібіу, Авіньйоні, Кишиневі, Сараєві), представили «Коріолан» на Українському Шекспірівському фестивалі, показали фрагмент вистави «Конотопська відьма» на Саміті миру у Швейцарії, отримали Шевченківську премію за «Конотопську відьму» та «Київську пектораль» за «Візит»; провели понад сотню культурно-мистецьких заходів (у госпіталах, реабілітаційних центрах, на полігонах та у місцях дислокацій Сил оборони), відзначили три ювілейних покази (350-й показ «Кайдашевої сім'ї», 100-й показ вистави «Дами і гусари», 150-й показ вистави «Моя професія – синьйор з вищого світу»), понад 240 тисяч глядачів подивились вистави (Офіційний сайт, 2024).

Знаковими є постановки вистав українськими театрами під час повномасштабної війни, що формують враження про Україну в Україні і за її межами під час масштабних подій театральної культурної дипломатії такі, як: «Вторгнення», «Озброюючись проти моря лих» (Театр на Лівому березі), «Калігула», «Конотопська відьма» (театр Івана Франка), «Саша, винеси сміття» (Одеський театр імені Василя Василька), «Я норм» (Харківський театр ляльок), «Зернохвище» (Рівненський музично-драматичний театр), «5 пісень Полісся» (театр Марії Маньковецької), «The Ball» (Національна оперета), «Всупереч» (Дніпровський академічний театр драми і комедії), «Вона Війна» (харківський театр «Публіцист») тощо.

Важливим є досягнення Львівської Національної Опери та Одеської Опери, що отримали звання Opera Company of the year 2022 at The International Opera Awards, що без перебільшення є найвищим визнанням у світі оперного мистецтва. Закцентуємо увагу також і на ініціативі – мобільний застосунок Ukrainian Live Classic, що є спеціалізованою платформою, що забезпечує доступ до української класичної музики та супроводжується фаховими аналітичними матеріалами. Від початку повномасштабного вторгнення функціонал платформи було розширено за рахунок впровадження проєкту Ukrainian Scores, що на сьогодні є найбільшою базою даних української класичної музики, що містить понад 3500 творів композиторів різних епох, жанрів і стилів – від доби Відродження до сучасності (Офіційний сайт, 2025). У контексті аналізу застосунок доречно виокремити такі основні напрями підтримки українських композиторів, а саме: забезпечує популяризацію творчості сучасних класичних авторів серед виконавців, дослідників, освітян та широкої аудиторії; оцифрування нотних матеріалів і їх систематизація у відкритій базі даних сприяє збереженню музичної спадщини, захисту авторських прав і забезпечує довготривалий доступ до творів навіть у складних умовах, зокрема під час війни.

Музичний простір України оперативнo відреагував на війну з перших днів, створюються нові композиції, що стали своєрідними художніми відповідями на сьогодення. Музика в цьому контексті постає як специфічний

інструмент культурної мобілізації та емоційної комунікації: вона виконує функцію «символічної зброї», здатної підтримувати моральний стан суспільства, надавати сили у критичні моменти, сприяти внутрішній рівновазі, надихати та консолідувати. Так, музичні практики набувають стратегічного значення для культурної політики, оскільки поєднують індивідуальне переживання з колективною пам'яттю, а також формують нові смислові горизонти для під час і поствоєнного розвитку креативних індустрій. Схематично музику як інструмент часу сьогодення доречно представити у рис.1.

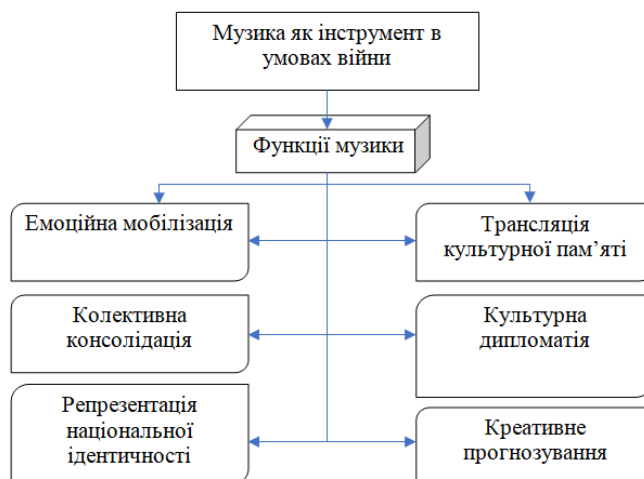

Рис. 1. Взаємозв'язок війна – культурні процеси – креативні індустрії на основі музичної діяльності

Виконавці у синергетичній взаємодії та в сольних проєктах створюють знакові музичні композиції, що стають символами боротьби за свободу і самобутність. Зокрема, «Чути гімн» (Skofka), «Українська лють» (Христина Соловій), «Враже» (Angy Kreyda), «Байрактар» (Тарас Боровко), «Пес Патрон» (KARTA SVITU), «Буде весна» (Макс Барських), «Зродились ми великої години» (Буремний край), «У мене немає дому» (Один в каное), «Stefania» (Kalush Orchestra), «24/02» (Без обмежень), «Моя зброя» (FAHOT&THMK), «Допоможе ЗСУ» (Chico&Qatoshi), «Доброго вечора» (PROBASS & HARDI), «Дике поле» (YARMAK FT. ALISA), тощо. Українські митці створили музичний проєкт «Настане час...», присвячений Збройним силам України, який репрезентував адаптацію культової композиції Майкла Джексона «We Are the World». Концепцію текстового оформлення реалізувала співачка Lida Lee. До виконання долучились представники сучасної української музичної сцени – KHAYAT, TAYANNA, LAUD, Roxolana, KOLA та ін. (МКІП, 2022). Така практика демонструє здатність українських митців інтегрувати глобальні культурні коди у власний контекст.

Водночас, підкреслимо важливий внесок українських композиторів у звучання України у світі до і під час війни. Українські композитори та музиканти продовжують утримувати провідні позиції у боротьбі за вільний розвиток і популяризацію національної культури (Національна Спілка композиторів України, 2025). Музичні твори, що створюються в Україні, набувають все більшої популярності у міжнародній спільноті, викликаючи схвальні відгуки у зарубіжній аудиторії.

Таблиця 4

Музичні твори українських композиторів у контексті війни (2014-2025)

Автор(ка)	Назва твору / форма	Інструментальний склад / особливості	Тематика / Мета
Валентин Сильвестров	«Майдан – Київ»	Циклічний 15-частинний хоровий твір	Пам'ять Героїв Небесної Сотні, громадянська позиція і шана полеглим під час Революції Гідності
	«Молитва за Україну»	Хоровий твір, симфонічний оркестр	Символ українського опору під час російсько-української війни
Золтан Алмаші	«Місто Марії» (Реквієм)	Струнний оркестр	Присвята (інструментальна лірико-трагічний реквієм за загиблими) героїчному українському місту Маріуполь
Вікторія Польова	«Буча. Лакрімоза»	Скрипка, симфонічний оркестр	Осмилення трагедій війни

	«NOVA»		
Богдана Фроляк	Концерт для гобоя	Гобой, симфонічний оркестр	Символізм спротиву та надії
Ганна Копійка	«Відчуття»	Сопрано, віолончель, фортепіано	Емоційна глибина війни і застереження народам, (поезія Л. Костенко)
Олена Льницька	«До перемоги»	Секстет солістів, симфонічний оркестр	Музичний заклик до перемоги
Олександр Щетинський	«Lacrimosa»	Скрипка, гобой, валторна, два тромбони, орган	Скорботна пісня жалоби за загиблими на війні та за країною, що потерпає від руйнації
Людмила Юріна	«Дума»	Скрипка соло	Персоналізовна рефлексія / присвята захисникам АЗОВу та всім захисникам України
Кармелла Цепколенко	«Читаючи історію»	Сопрано, віолончель, фортепіано	Жіночий голос пам'яті, (поезія О.Забужко) / Композиторка вводить особливий прийом – удари по брязкотливій сталевій лінійці у партії фортепіано.
Асмаї Чибалашвілі	«З вірою в Україну»	Сопрано, темпл-блок, віолончель, фортепіано, відео	Мультимедійний патріотичний жест за поезією Ю.Дитренко-Деспоташвілі. У звукових ефектах закодовано два символи – війна з розрухою та смертями і відродження після прийдешньої перемоги
Кіра Майденберг-Тодорова	«Люба моя»	Сопрано, віолончель, фортепіано	Ліричне звернення до України, (поезія В.Жигаліної)
Алла Загайкевич	«Signs of Presence»	Сопрано, віолончель, фортепіано	Свідчення присутності, (поезія Ії Ківи) / Статичні елементи форми занурюють у парадоксальний світ абсурду.
Сергій Пілютіков	«Та, що танцює з вітром»	Симфонія для фортепіано з оркестром	Збірний образ Героїні, – сильної, вільної, що летить, відкрита вітру

Джерело: сформовано автором на основі (Офіційний сайт НСКУ, 2025; Берегова, 2024:253-262; Голинська, 2024; Шостак, 2025)

Відповідно, музичний проєкт функціонує на перетині глобальних культурних кодів та національної ідентичності, виконуючи роль інструменту солідарності й культурної мобілізації; тощо;

- **література**, зокрема літературна дипломатія у контексті проєкту «Українська книжкова полицка» спільно від Міністерства культури України, Міністерства закордонних справ України, Українським інститутом книги, а також посольствами України за кордоном. У межах якого українська добірка про історію, культуру України, художні твори українських авторів, літературна для дітей з'являється в Національних бібліотеках в Європі, Азії, Близькому Сход та Африці (МКУ, 2025). Цікавим є проєкт «Українська література в коміксах», реалізований за підтримки Українського культурного фонду, пропонує інноваційний формат інтерактивного опанування української писемної спадщини, репрезентуючи твори різних історичних епох у візуалізованій формі. Концепція проєкту передбачає врахування актуальних соціокультурних та ідеологічних контекстів кожного періоду. До першого випуску каталогу, підготовленого у 2022 році, увійшло п'ять художніх творів, доповнених ілюстративним матеріалом, вибраними цитатами та переліком релевантних джерел. Серед них – «Катерина» Тараса Шевченка, «Захар Беркут» Івана Франка, «Кайдашева сім'я» Івана Нечуя-Левицького, «Україна в огні» Олександра Довженка та інші (УКФ, 2025); українського диригента Кирила Карабиця нагородили почесним орденом від короля Великої Британії (Honorary OBE) за просування української музики, нагорода «за заслуги в музичній галузі та популяризації симфонічних творів з України та Східної Європи»; тощо;

- **видавнича діяльність та друковані засоби масової інформації**. Закцентуємо увагу на книговидавання таких, як: «Танці з кістками» Андрія Сем'янків (Книга року ВВС-2022); «Клич індічки» Євгена Стеблівського; «Нові Темні Віки. Книга 1. Колонія» Макса Кіндрука; «Жереб» Василя Добрянського; «Архіви КГБ. Невигадані історії» Едуарда Андрущенко; «Живі історії війни» Ольги Фещенко; команда Fight For Right за підтримки УКФ видала книгу «Історія не без нас. Становлення руху за права людей з інвалідністю в Україні». У виданні представлено 27 персональних наративів активістів і активісток, що здійснюють діяльність у сфері захисту прав осіб з інвалідністю в Україні. Зібрані матеріали охоплюють часовий проміжок від кінця 1980 років до сучасності (УКФ, 2025). У книзі учасники правозахисного руху аналізують власний досвід становлення громадянської активності, процеси формування спільнот одностудців, рефлексують над отриманими уроками та окреслюють перспективи подальшого розвитку руху за права осіб з інвалідністю в

Україні. У межах благодійної акції «Українським дітям – українську книгу» передано тисячі примірників підручників, навчальних посібників та художньої літератури.

Важливою ініціативною сектору є видання книги «Бахмут. Хроніки незламної фортеці», що номіновано у конкурсі «Книга на зміцнення національної єдності» від Міністерства культури України. Книга містить історичний нарис міста та хронологію подій з лютого 2022 року по січень 2023 року, описуючи гуманітарну катастрофу, що сталася, та виклики, з якими зіштовхнулись бахмутяни (МКП, 2023). Варто відзначити також проєкт медіаресурсу «Читомо», реалізований за підтримки Українського культурного фонду, під назвою «До друку! Знакові видавничі осередки України». Цей проєкт спрямований на системний аналіз видавничих феноменів, які у різні історичні періоди визначали динаміку культурного процесу, формували стандарти та задавали тренди у сфері книговидавництва. Як зазначено на офіційному сайті проєкту «виокремлення 20 знакових видавничих осередків з початку зародження книговидавництва й до доби незалежності дозволяє побачити яскраву палітру друкарень, видавництв, видавничих спілок, які працювали на території України. Користуючися сучасним науковим інструментарієм, провідні українські вчені, історики розглядають видавничі осередки з погляду брендів, які працювали за своїм стилем, впроваджували нові галузеві стандарти, обирали саме ті чи інші книжки, над якими працювали, та як поява саме цих книжок на теренах нашої країни позначалася на формуванні освіченої спільноти, становлення ідентичності й заклала передумови української держави» («До друку», 2025). Так, у сучасних умовах вивчення історії українського книговидавництва, його традицій та еволюції набуває не лише актуальності, а й стратегічної необхідності для наукового дискурсу. Аналіз процесів формування читачьких практик в Україні в контексті мультикультурного середовища, широкого міжнародного співробітництва та впровадження передових технологій дозволяє комплексно осмислити трансформації національної ідентичності та культурної комунікації.

Переможцями премії «Книга року ВВС-2025» стали: прозовий роман «Мій прапор записав котик», Лена Лягушонкова (номінація дебютний прозовий роман), збірка репортажів і есеїв «Списки», Мирослав Лаюк (номінація «Книга року ВВС-Есеїстика»), роман «Вершники дощу», Катерина Штанко (Дитяча книга року ВВС-2025); тощо;

• *аудіальне і аудіовізуальне мистецтво (кіно, телебачення, відео, анімація, мультиплікація тощо).*

Виокремимо такі фільми як (МКУ, 2025; УКФ, 2025; Креативність під обстрілами, 2023): «Жива», 2016 р. (режисер Тарас Химич), історична драма про молоду дівчину, яка рятує себе від переслідувань МГБ, потрапляє до війська УПА. Фільм-переможець української кінопремії «Золота дзига»; «Щедрик», 2022 р. (режисерка Олеся Моргунець-Ісаєнко) історична драма про долі трьох різних родин: українців, поляків та євреїв, яких об'єднало спільне горе – війна; «Люксембург, Люксембург» 2022 р. (режисер Антоніо Лукіч); «Бачення метелика», 2022 р. (режисер Максим Наконечний); «Памфір», 2022 р. (режисер Дмитро Сухолиткий-Собчук), переможець Національної кінопремії Кіноколо-2022; «Клондайк», 2022 р. (режисерка Марина Ер Горбач); «Будинок зі скалок», 2022 р. (режисер Сімон Леренг Вільмонт), дансько-українсько-шведський документальний фільм про історію дитячого будинку розташованого в нині окупованому місті Лисичанськ. Фільм отримав нагороду від 35-ї Європейської кіноакадемії, премію Eurimages Go-Production Award; «Чорнобиль 22», 2022 р. (режисер Олексій Радінський), Фільм-переможець української кінопремії «Золота дзига». Фільм, що здобув Гран-прі на Міжнародному кінофестивалі короткометражних фільмів в Обергаузені (найстаріший фестиваль короткого метру, проводиться з 1954); «Мавка. Лісова пісня», 2023 р. (режисери Олег Маламуж, Олександра Рубан) повнометражний анімаційний фільм за мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» та на основі образів української народної міфології; «20 днів у Маріуполі», 2023 р. (режисер Мстислав Чернов) про важку роботу репортерів у гарячих точках та болісну розповідь про 20 днів, які висвітлюють воєнні події у Маріуполі. У стрічці розповідається про початок повномасштабного вторгнення РФ, облогу Маріуполя, в результаті якої загинули десятки тисяч людей, бомбардування полового будинку та порятунок журналістів з оточення міста. Фільм-переможець української кінопремії «Золота дзига» в номінації «Найкращий фільм», «Оскар» від Академії кінематографічних мистецтв і наук (AMPAS) у категорії «Найкращий документальний фільм», переможець у номінації «Найкращий документальний фільм» від Британської академії телебачення та кіномистецтв (BAFTA); «Перевізниця», 2024 р. (режисер Євген Тунік, Аркадій Непиталюк), присвячений першим тижням російського вторгнення в Україну, головна героїня використовує своє авто, щоб перевозити мирних жителів з гарячих точок у безпечні місця; «Ля Палісіада», 2024 р. (режисер Філіп Сотниченко), психологічний трилер про перехідний період в історії країни, зокрема ставлення до людського життя та правосуддя; «Довга доба», 2024 р. (режисер Алан Бадоев), документальна стрічка, що є хронікою перших місяців повномасштабної війни, які відтворено через особисті історії українців. Фільм став переможцем конкурсної програми українського кінофестивалю «Cinema for Victory»; «Порцелянова

війна», 2024 р. (режисер Слава Леонтьєв), документальний фільм про трьох українських художників, які під час обстрілів знаходять красу і створюють порцелянові вироби демонструючи культурний вимір спротиву як посеред війни віднайти жагу до життя та продовжувати займатись улюбленою справою. Стрічка здобула понад 48 міжнародних нагород і в 2024 році була номінована на «Оскар»; тощо;

- *дизайн*. Українські графічні дизайнери та ілюстратори з першого тижня воєнних дій виявили себе потужними бійцями креативного фронту. Цей рух також гідно підтримали студенти і викладачі ВНЗ-партнерів – Київського національного університету культури і мистецтв та Київського університету культури, – ставши на захист інтересів держави у доступній для себе формі. Цікавим для нашого дослідження є проєкт «365: хронологія креативного спротиву графічних дизайнерів КНУКіМ/КУК», де студентська молодь разом з викладачами графічного дизайну у каталозі-календарі представили хронологію спротиву України повномасштабній агресії та артплатформу «Біля серця» (Офіційний сайт, 2023). Важливою ініціативою сектору було представлення на Лондонській Бієнале Дизайну Український павільйон. «Найтемніша година перед світанком» – Український дизайн у часи змін The Darkest Hour is just Before Dawn) і мовою дизайну розповідає про ініціативи креативної спільноти попри кризові часи, а також демонструє, що у складних обставинах дизайн може стати інструментом для розвитку країни та її культури; тощо;

- *нові медіа та інформаційно-комунікаційні технології (програмне забезпечення, відеоігри)*. З ініціативи Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької, за сприянням Міністерства культури України, Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти створено сайт про життя оперної діви. Ресурс створено до 150-ліття співачки (Офіційний сайт, 2025). Тут можна відкрити для себе основні аспекти творчості Соломії Крушельницької, цікаві деталі особистого життя, ознайомитись з фотографіями, оперним репертуаром, деталями концертної діяльності, рецензіями на творчість співачки, інформацією про міста та театри, в яких виступала; тощо;

- *цифрові технології в мистецтві (3D-друк, віртуальна, доповнена, змішана реальність тощо)*. Виокремимо проєкт «UKRAINE LAND OF THE BRAVE» («Україна – земля сміливих»), спрямований на донесення до міжнародної спільноти правдивої інформації про війну рф проти України через засоби мистецтва (МКІП, 2022). Концепція виставки передбачає використання імерсивних технологій, які дозволяють відвідувачам не лише ознайомитись з фактами, а й емоційно пережити події, що відбуваються в Україні. Завдяки цьому формується високий рівень залученості аудиторії, що сприяє підвищенню емпатії та усвідомленню масштабів трагедії, спричиненої війною. При цьому імерсивна виставка виступає не лише як платформа для художньої рефлексії, а й як ефективний інструмент мобілізації ресурсів та міжнародної солідарності. Розроблений 3D-тур зруйнованим військами рф музеєм Марії Приймаченко на Київщині, де раніше зберігалися колекції картин легендарної художниці. Ресурс дає можливість ствердити варварські воєнні дії для світової спільноти. Цікавим для нашого дослідження є віртуальне дзеркало доповненої реальності «Образи мужніх» у національному музеї «Чорнобиль», що дозволяє «приміряти» костюми ліквідаторів, (створені на основі матеріалів з фондової колекції музею) відчувати історичний моменти та дізнатись більше про історію ліквідації наслідків аварії.

Благодійна ініціатива з підтримки України UNITED24 запустила віртуальні прогулянки містами, що постраждали від війни. На сайті The Undeniable Street View можна побачити наслідки ворожої агресії у шести містах, зокрема у Києві, Ірпені, Харкові, Ізюмі, Чернігові та Сумах (Офіційний сайт, 2025). Сайт працює у режимі перегляду вулиць. Cannes Next висловила свою солідарність з Україною, щоб дослідити, як глобальний контент, цифровий і креативний сектори можуть сприяти досягненню цілей України, зважаючи на триваючу повномасштабну агресію рф. Під час панельної дискусії учасники розглянули стан креативної та цифрової індустрії України, висвітлюючи її виклики та можливості.

Важливою ініціативою є імерсивна виставка «Україна – наш дім» (2023), презентація відбулась у Торонто на фестивалі Bloor West Village Toronto Ukrainian Festival. Проєкт передбачає організацію двох тематичних виставкових експозицій, що мають міжкультуре та міждисциплінарне значення. Перша експозиція – «Імерсивний Арт Осередок» – репрезентує твори канадських художників українського походження, що дозволяє простежити транснаціональні культурні зв'язки та особливості художньої ідентичності діаспори. Друга виставка, «Історія Криму», об'єднує роботи українських і кримськотатарських митців, акцентуючи на поліетнічному та полікультурному вимірі кримського регіону, а також на процесах збереження та репрезентації культурної спадщини в умовах сучасних соціокультурних трансформацій (Офіційний сайт, 2025).

- *реклама, маркетинг, зв'язки з громадськістю та інші креативні послуги*. Значущим свідченням професійної майстерності та впливовості українських журналістів на міжнародній арені є здобуття Євгеном Малолеткою, Мстиславом Черновим і Василісою Степаненко перемог у двох номінаціях Пулітцерівської

премії. Зокрема, інформаційне агентство Associated Press було відзначене нагородами «За служіння суспільства» та «Breaking News Photography» за фоторепортажі з Маріуполя, який перебував в облозі російських військ; саме українські журналісти стали джерелом об'єктивної інформації для світової спільноти щодо перебігу подій та воєнних злочинів. Окрім того, Пулітцерівську премію за міжнародні репортажі про війну в Україні отримала й редакція The New York Times, до підготовки матеріалів якої долучився, зокрема, український журналіст Стан Козлюк (МКУ, 2023).

• *бібліотеки, архіви та музеї*, цікавим прикладом діяльності музею, що поєднує художню інноваційність із залученням широкої аудиторії до процесу творення культурно-креативного простору є інтерактивна артінсталяція «З Україною в серці» від Національного музею історії України. Центральним елементом цієї інсталяції є Мапа України, сформована із синьо-жовтих стрічок, на яких розміщено численні патріотичні написи (МКП, 2022). Така композиція не лише візуалізує територіальну цілісність держави, а й слугує засобом комунікації між учасниками проєкту та відвідувачами музею. Логіка побудови інсталяції полягає у поєднанні символічного (кольори державного прапора) та текстового (індивідуальні патріотичні висловлювання) рівнів. Синьо-жовті стрічки, що утворюють контури мапи, репрезентують єдність та солідарність громадян, а написи на них – багатоманітність особистих історій, емоцій і прагнень, спрямованих на підтримку України у складний історичний період (МКП, 2022). Таким чином, артінсталяція «З Україною в серці» є не лише прикладом сучасної музейної експозиції, а й ілюстрацією ефективної взаємодії креативних індустрій із суспільством, що сприяє формуванню інноваційного культурно-креативного простору України. З позиції розвитку креативних індустрій, подібні інтерактивні мистецькі проєкти виконують низку стратегічних функцій. Зокрема, сприяють формуванню нових моделей взаємин між митцем, інституцією та аудиторією; стимулюють залучення громадськості до культурно-креативного процесу, підвищуючи рівень культурної участі; інтегрують традиційні символи у нові форми мистецького висловлення, що відповідає тенденціям глобального розвитку креативних індустрій.

За підтримки Міністерства культури України створено унікальний електронний каталог музейних скарбів українців. Це державний безкоштовний інструмент, створений для зручності, прозорості та швидкості роботи не тільки працівників музеїв та МКУ, а й для всіх охочих дізнаватися про українську культурну спадщину. На сайті представлено можливість знайомства і дослідження мистецтва, зокрема за такими напрямками: фотоджерела, гончарство, скульптура, твір живопису, художні пам'ятки, першодрук, документ, предмет побуту, прикраси, одяг, зброя, речові пам'ятки (Офіційний сайт, 2025). «Музейний реєстр – це цифрова фортеця та зручний інструмент для управління музейними фондами, що належать Україні» – Анастасія Бондар (МКП, 2024). У 2023 р. реалізовано креативну ініціативу в Національному музеї історії України – виставковий проєкт, присвячений знаковому твору Івана Котляревського «Енеїда», приурочений до 225 річниці публікації поеми. Зазначена книга стала першою (1798 р.), надрукованою розмовною народною українською мовою, що мала визначальний вплив на формування українського національного руху та розвиток національної культури (Національний музей історії України, 2025). У Національному музеї народної архітектури та побуту України відкрита унікальна експозиція «Додому до Памфіра», 2023р., а також відбулась показ фільму «Памфір» представляє костюми, реквізит, обрядові маски, ескізи і розкадровки сцен фільму «Памфір», режисера Дмитра Сухолиткого-Собчука, фото- і відеоматеріали про створення кінокартини, про живу народну традицію Маланки та про особливу художню реальність фільму.

Розглянемо також цікавий досвід Музею книги і друкарство України. У рамках міжсекторального проєкту, що реалізується за підтримки Українського культурного фонду, передбачено цифровізацію частини колекції стародруків Музею книги і друкарство України. Зокрема, здійснено оцифрування будівлі музею, що дозволило створити тривимірну модель пам'ятки, яка входить до переліку об'єктів ЮНЕСКО та забезпечить ширший доступ до культурної спадщини (Офіційний сайт музею, 2025). Крім того проєктом передбачено цифрове відтворення цінної частини музейної колекції, а саме: чотирьох рукописних книг, 120 стародруків та тисячі одиниць графіки представлених у віртуальній виставці «Музейна магія чисел». Науковий супровід цифрових копій забезпечуватиметься шляхом підготовки детальних наукових описів унікальних артефактів. Кожна зала присвячена окремому аспекту історії створення книги й оформлена музейними експонатами, що розкривають найцікавіші аспекти історії творення книги та становлення українства як самобутньої ідентичності. Відвідування музею перетворюється на інтерактивний квест: експонати розташовані на книжкових полицях, друкарських верстатах, серед гравюр, і гості, які знайдуть ці об'єкти, отримають можливість ознайомитися з цифровими копіями рідкісних видань і додатковими матеріалами (Офіційний сайт музею, 2025). Важливо, що особливу увагу приділено оцифруванню стародруків, що є збірками піснеспівів, а саме для окремих творів буде здійснено музичне озвучення. Зокрема, створення трьох аудіозаписів у виконанні

народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Тараса Компаніченка; тощо.

Варто підкреслити, що представники всіх секторів активно реалізують культурно-креативні ініціативи, кількість яких постійно зростає, формуючи своєрідний фронт супротиву. Ці процеси потребують подальшого ґрунтовного аналізу, який плануємо здійснити в майбутніх дослідженнях. Культурно-креативні ініціативи не лише сприяють поетапному наближенню Перемоги України, але й закладають підґрунтя для післявоєнного розвитку секторів креативних індустрій. Водночас вони відіграють важливу роль у формуванні економіки вражень та позитивного емоційного образу України міжнародному середовищі як під час, так і після російсько-української війни.

3.1.3. Культурно-мистецькі практики як драйвер інновацій, і розвитку розмаїття креативних індустрій

*«Ми знайдемо дорогу, але якщо нам це не вдасться,
ми побудуємо її самі...»
Г. Барка*

Культурно-мистецькі практики відіграють ключову роль у розвитку креативних індустрій, виступаючи як джерело ідей, інновацій та натхнення. Формують унікальний культурний контекст, який визначає специфіку та конкурентоспроможність секторів креативних індустрій на національному та міжнародному рівнях. Адже «важливу роль у відстоюванні Україною своєї територіальної цілісності й національної ідентичності відіграє культурний фронт – творча діяльність музикантів, письменників, художників, представників інших видів мистецтва, спрямованих проти війни та на підтримку України» (Берегова, 2024:253). Синергія культури–мистецтва–креативу–історії репрезентує взаємозв'язок між культурною традицією та сучасними культурно-мистецькими практиками через динаміку розвитку культурної ідентичності українського суспільства, що є важливим інструментом збереження і розвитком української культури загалом. А також полягає у створенні сприятливих умов для культурної самоідентифікації особистості через креативні практики, що сприяє самоорганізації креативного процесу на різних рівнях функціонування креативних індустрій. Креативні практики в культурологічному процесі, що реалізуються у секторах креативних індустрій, є різноманітними та охоплюють широкий спектр видів діяльності. Основні тенденції і роль креативних практик на основі дослідження доречно згенерувати основні у таблиці 5.

Таблиця 5

Роль культурно-мистецьких практик у розвитку креативних індустрій

Категорія креативних практик	Види практик	Роль у розвитку креативних індустрій
Генерація ідей та концепцій	• мізковий штурм, дизайн-мислення, корабельна рада • метод фокальних об'єктів, синектика, непрямі стратегії • SCAMPER, mind mapping, пастка для ідей, «денні мрії» • шість капелюхів, оператор РЧВ, ментальні карти • провокативні техніки • метод аналогій, персонажів, зворотний рух, метафор, проміжне поле тощо	Сприяють генеруванню інноваційних ідей, створенню оригінальних концепцій, розширенню творчого потенціалу, формуванню унікальної пропозиції на ринку, розв'язанню проблем та пошуку нових можливостей

Практики, пов'язані з культурною спадщиною	• реставрація та збереження історичних пам'яток, артефактів, традицій; • культурний туризм (розробка і просування туристичних маршрутів); • етнографічні дослідження • створення музеїв та культурних центрів • фестивалі та свята • популяризації народних промислів, тощо	Сприяють збереженню та промоції культурної спадщини, розвитку культурного туризму, формуванню національної ідентичності, створенню унікальних культурних продуктів та послуг, передачі культурних цінностей майбутнім поколінням
Художні та дизайнерські практики	• візуальний контент (графіка, ілюстрації, фотографія, відео, анімація) • дизайн (промисловий дизайн, графічний дизайн, дизайн інтер'єру, веб-дизайн) • мистецтво (живопис, скульптура, музика, театр, кіно, література) • перформанси, інсталяція • ленд-арт, саунд-арт • цифрове мистецтво, тощо	Забезпечують створення якісного та естетично привабливого продукту, формування візуальної ідентичності бренду, задоволення потреб споживачів у креативному самовираженні, розвиток культурного середовища, створення емоційного зв'язку з аудиторією
Практики спрямовані на розвиток спільноти	• соціальне проектування (розробка та реалізація проєктів) • мистецтво в публічному просторі • культурні фестивалі та івенти (організація та проведення заходів, які популяризують культуру та сприяють міжкультурному діалогу) • волонтерство, краудфандинг • соціальне підприємництво, тощо	Сприяють розвитку громадянського суспільства, розв'язанню соціальних проблем, створенню комфортного та естетично привабливого середовища креативних індустрій, розвитку міжкультурного діалогу, залученню громади до культурного процесу
Інноваційні практики	• цифрові технології • віртуальної реальності • штучного інтелекту • гейміфікація, біотехнології в культурних проєктах • імерсивні технології • кроссекторальні ініціативи • робототехніка • 3D-друк, тощо	Сприяють створенню інноваційних культурних продуктів та послуг, залученню нових аудиторій, розширенню меж креативності, підвищенню конкурентоспроможності креативних індустрій, створенню нових форм мистецтва та культурного досвіду

Джерело: узагальнено на основі (Варманова, 2023; Lin Shuao, 2021; Mcintyre, 2023; Pavlenchuk, 2023; The European network., 2023)

Теоретичні осмислення в історичній ретроспективі дають можливість стверджувати, що розвиток культурно-мистецьких практик формувався протягом століть, взаємодіючи з різними історичними подіями, політичними, культурними, економічними та соціальними процесами. Водночас асиміляції і репресії української культури біля чотирьохсот років мали значний вплив, проте навіть за цих умов український культурний код, українська національна культура продовжувала розвиватись, зберігаючи свої унікальні риси,

автентичність, унікальність та ідентичність. Відповідно від часів Київської Русі до сьогодення культура і мистецтво в Україні постійно розвивались, адаптуючись до змін. Адже, культуротворчі процеси в українській державі навіть в умовах політичної кризи демонструють достатньо різновекторну картину культурно-мистецьких та наукових уподобань, що знаходить свій вияв у широкій панорамі виставкової діяльності, проведенні численних фестивальних заходів (від фольклорного спрямування до найрадикальніших зразків молодіжної альтернативної музики), наукових презентацій тощо, свідченням чого є, зокрема й різноманітні науково-практичні конференції, де культурологічна проблематика залишається однією із важливих складових (Виткало, 2009:3). Відповідно сучасний період розвитку культурно-мистецьких практик характеризується широким спектром використанням новітніх технологій, digital-технологій, особистісним вираженням творця, відображенням актуальних проблем суспільства, новими напрямками та формами творчості і мистецтва, креативною діяльністю культурних установ.

У контексті дослідження культурних рефлексій відновлення креативних індустрій в Україні під час і у після воєнний період, доцільно застосовувати прагматичний підхід, що базується на ефективній тривекторній моделі взаємодії: державний сектор – громадський сектор – муніципальна влада. Сектори креативних індустрій, реагуючи на виклики воєнного часу, демонструють здатність до модернізацій та адаптації, водночас, спостерігається тенденція до зростання попиту на український культурний продукт, що стає потужним інструментом національної промоції. У цей період відбувається активне створення культурних артефактів, які відображають досвід війни та формують колективну пам'ять, що дозволяє говорити про «час великих артефактів», де представники мистецтва і культури загалом, створюють історично значущі культурні цінності і культурно-креативні практики як інструменти вираження емоцій та переживань.

Основними векторами культурно-креативного фронту є створення бази даних; проведення семінарів, тренінгів, круглих столів; забезпечення культурної дипломатії; створення мобільних творчих бригад; забезпечення захисту та популяризації нематеріальної культурної спадщини і традицій; забезпечення захисту культурної спадщини; реалізація захисту фондів музеїв, філармоній, бібліотек, театрів; впровадження діджитал-технологій (УКФ, 2025); розробка креативних кейсів культурно-мистецьких продуктів; створення механізму культурно-дипломатичної місії; забезпечення потужної роботи з грантами; ефективна фандрайзингова діяльність, створення освітньо-пропагандистного просвітництва. Створюються нішеві культурно-креативні проекти, які відіграють важливу роль у розвитку креативних індустрій на міжнародній арені, популяризуючи культурний код, створюючи артефакти які увійдуть в історію. Виокремимо деякі з них (Берегова, 2024; Креативна зброя, 2024; Культурні та креативні індустрії України, 2025; Культура в час війни, 2022; МКУ, 2025; Плещан, 2022):

- ГО «Музей сучасного мистецтва», незалежного ЗМІ про соціальні тенденції та культуру Zaborona, галереї сучасного мистецтва The Naked Room та майданчика для взаємодії зі світовою культурною спільнотою через спільні культурні ініціативи Мистецький Арсенал, створення Українського Мистецького Фонду Екстреної допомоги. Основною місією якого забезпечити безперервність та розвиток українського культурного процесу в умовах війни. Завдяки цій ініціативі культурні дієвці мають можливість отримувати фінансову та інформаційну підтримку щодо грантів, виставок, ініціатив від міжнародних партнерів;

- київська бієнале щодо фінансової допомоги мистецької та культурницької спільноти, які залишилися в Україні;

- виставка «Захопленний будинок», проект «In Solidarity» у Музеї сучасного мистецтва (Нью-Йорк, США);

- goethe-Institut Ukraine, програма стипендій для діячів культури, співробітників культурних інституцій та неурядових мистецьких організацій;

- музейний кризовий центр (Museum Crisis Center), підтримка регіональних музеїв та їх команд на період війни;

- jam Factory Art Center, програма «Митці у Війні» для підтримки та заохочення спільноти креативних індустрій (театр, музика, кіно, візуальне мистецтво та ін.);

- проект «Ukraine Now and Forever», що презентує об'єднаний бренд української культури в світі #StandWithUkraine (Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти). Основна мета проекту зосереджена на направлення уваги світу до української культури і мистецтва, подальша консолідація міжнародної спільноти у спротиві російській агресії. Проект передбачає реалізацію двох стратегічних завдань, зокрема, заклик до світу щодо продовження накладення культурних санкцій на РФ та поглиблення знання зарубіжної аудиторії про українські культурні проекти та мистецькі заходи. Особливою ініціативою є айдентика проекту, а саме через зображення соняха репрезентує світу про переживання та емоції українців під час російсько-української війни. Автор айдентики

проекту Daniel Skripnik, український художник. Також проєкт «Ukraine Now and Forever» об'єднує різні ініціативи для представлення української культури та мистецтва у своїй самобутності та розмаїтті, щоб увесь світ пізнав, що «Україна – країна, де кожне слово митця, кожне бачення – є цінним. Україна – країна, де толерантність – не просто слово. Україна – країна, де вміють дослухатись одне одного»;

- акція «Український борщ єднання» від Міжнародного штабу допомоги українцям разом з громадською організацією «Інститут культури України» за підтримки МКІП для об'єднання українців і людей всього світу, для збору коштів на підтримку українців та промоції українського борщу як елементу нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО і не лише пригостити, а й навчити готувати;

- музеї Ади Рибачук і Володимира Мельниченка в м. Київ, Параски Плитки-Горищів у Криворівні;
- міжнародне визнання українських фільмів на фестивалях у Канах, Венеції, Санденсі тощо;
- проєкт «MintForUkraine», найбільша в історії колекція цифрового мистецтва, натхнена українськими письменниками, поетами, художниками, режисерами та багатою українською культурною спадщиною;

- благодійна NFT-колекція Avatars for Ukraine для допомоги Україні, де 70 цифрових творів мистецтва, які показують справжню відвагу та незламність українців;

- електронна бібліотека нот українських композиторів Ukrainian Scores, перший у світі безкоштовний застосунок з українською музикою від Ukrainian Live. Ресурс зберігає ноти понад 250 творів різних жанрів, стилів, епох, що представляють світу українську музику якомога в повному обсязі (від Березовського до Сильвестрова, від хорових чи інструментальних творів до опер та симфонічних полотен). Цікавим є й те, що реалізується також можливість слухати українську класичну музику від найдавнішої до сучасної у мобільному застосунку Ukrainian Live Classic;

- міжінституційна ініціатива з підтримання мистецьких резиденцій «Заправка», основними цілями якого є: забезпечити видимість і системне представлення українських резиденцій у міжнародному та локальному фаховому полі; підвищити професійні стандарти резиденційних програм в Україні задля збільшення їхньої конкурентоздатності в міжнародному мистецькому середовищі; інформувати українську й міжнародну професійну спільноту про можливості, що існують для мисткинь, кураторок та інших фахівчинь сектору мистецтва та культури;

- проєкт «Книжки без кордонів», поширення книжок українською мовою серед дітей українців, що змушені залишити свої домівки через війну, у 20 країнах світу на двох континентах;

- проєкт «Поезія Вільних», оскільки поезія як зброя покликана надихати тих, хто тримає зброю і відвойовує незалежність України; тощо;

Перелік культурно-креативних ініціатив з кожним днем збільшується, значна частина їх створюється і реалізується на регіональному рівні. Зауважимо, що всі креативні ініціативи забезпечують можливість ефективно наближати крок за кроком Перемогу, а також працюють на перспективу розвитку секторів креативних індустрій у післявоєнний час. Адже всі культурно-креативні ініціативи сприяють формуванню емоційного сприйняття України підчас і після війни. Адже, представники креативних індустрій сприяють відновленню, збереженню та розвитку культурно-креативного простору;

- мистецький проєкт «І на оновленій Землі...», унікальні виставки демонструють колорит і автентичність українських культурних і мистецьких традицій;

- відеогра S.T.A.L.K.E.R.2: Серце Чорнобиля постала як репрезентативний приклад високоефективного українського продукту креативних індустрій, що інтегрує комерційні стратегії з націєтворчими функціями. У межах глобального культурного ринку цей проєкт виконує роль інструменту культурної дипломатії, сприяючи просуванню українського нарративу через засоби інтерактивного медіа. Завдяки концептуальному поєднанню елементів національної історії, міфологічних кодів та сучасного соціокультурного контексту, гра формує позитивний імідж України на міжнародній арені, водночас консолідуючи національну ідентичність. Такі продукти підвищують конкурентоспроможність українських креативних індустрій, розширюючи їхню впізнаваність у транснаціональному культурному дискурсі;

- успішний кейс діяльності бренду Gunia Project, який інтегрує традиційні українські ремісничі техніки, зокрема ручне ткацтво, кераміку, розпис по дереву, у сучасний предметний дизайн. Продукція бренду, що поєднує етнографічну автентичність із актуальними естетичними запитами, представлена на міжнародних виставкових платформах, таких як Maison&Objet у Парижі, NY NOW у Нью-Йорку, а також синергетична взаємодія з музеями та галереями; тощо.

Важливо розуміти, що навіть в такий складний час залученість культурно-креативної спільноти дає свій результат у можливостях підтримки через волонтерство, меценатство, арт-хаби, креативні проєкти. Водночас діяльність митців і креаторів закордоном забезпечують можливість підтримки Збройним Силам України,

українській культурі і креативним індустріям загалом через генерування донатів, розширення комунікації та співпраці з міжнародними культурними інституціями. Переконані, рефлексія секторів креативних індустрій є дуже важливою. Реагуючи на виклики воєнного часу сектори креативних індустрій модернізуються задля перемоги. Зокрема: дизайнери та виробники в перші місяці трансформували своє виробництво для забезпечення амуніції Збройним Силам України, а з часом дизайнери, модельєри почали розробляти різноманітні патріотичні напрями одягу, аксесуарів, стилізованого вишиваного одягу; бібліотеки перетворились на креативні арт-хаби, де об'єднуються усі культурно-креативні ініціативи для можливості допомогти; палаци культури по регіонах стали культуро-мистецькими платформами, де відбуваються мистецькі марафони, діють майстерні, проводять благодійні ярмарки, виступи та водночас центрами психологічної допомоги і домедичної підготовки; режисери знімають короткометражні фільми на тематику війни, ситуації на фронті, визволення населених пунктів, долі людей; театральні митці у підземеллях і метро ставлять вистави, стендапи для підтримки людей і військових; у музеях відкривають унікальні онлайн-виставки, а також реалізують просвітницько-реабілітуючі проекти (культурно-розвиваючий майданчик, де передбачено серію творчих майстерень кінозал для дітей та дорослих, бесіди на різні теми та виступи відомих у місті й Україні митців і творчих колективів); музиканти і співаки популяризують українську музику через європейські та американські турне, а також створюють нові шедеври воєнного часу; художники надихають різними проектами у малюнках, ілюстраціях, портретах, картинах для мотиваційного поштовху, сили духу і віри; інформаційний фронт (ЗМІ, онлайн платформи, телеграм-канали, подкасти та інші) максимально працюють для поширення і донесення світу про те, що відбувається в Україні; тощо. Відбувається пошук можливостей як в Україні, так і закордоном. Там, де дозволяють безпекові умови, українські митці відновлюють свою діяльність, оскільки саме культура, творчість, креатив повертає до життя, зцілює, надихає та дає віру в перемогу.

У реаліях сьогодення креативні індустрії набувають нових перспектив. Кожен сектор генерує цікаві ідеї задля створення ефективних механізмів розвитку українського культурно-креативного простору, української економіки та працює над популяризацією України в світовому культурно-креативному просторі!

3.1.4. Формування безбар'єрного середовища як умова стійкого розвитку креативних індустрій в Україні

У сучасних умовах трансформації середовища культури забезпечення безбар'єрності постає як один із фундаментальних чинників сталого розвитку креативних індустрій. Інклюзивності інформаційного, комунікаційного та фізичного середовища визначає не лише рівень доступу різних соціальних груп до культурних продуктів і послуг, але й формує передумови для розширення аудиторій, підвищення конкурентоспроможності інституцій та зміцнення соціальної згуртованості (Інститут стратегії культури, 2025). Загалом дефініцію «безбар'єрність» визначено як загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності (УЦКД, 2025); безбар'єрним середовищем визначається простір необмежених можливостей, в якому відсутні дискримінація, соціальні упередження та стереотипи, враховуються інтереси та потреби кожного громадянина (Розпорядження КМУ, 2021). Реалізація принципів безбар'єрності у сфері креативних індустрій охоплює кілька стратегічних векторів, а саме: нормативно-правове забезпечення та інституційне впровадження інклюзивних стандартів; розвиток доступної інфраструктури та цифрових сервісів; формування інклюзивних комунікаційних практик і підвищення обізнаності суспільства; підтримку професійних спільнот і локальних ініціатив, спрямованих на розширення участі в культурних процесах. Сукупність цих напрямів створює основу для інтеграції безбар'єрності як невід'ємного елементу стратегічного розвитку креативних індустрій.

В Україні змінилась аудиторія і культура та креативні індустрії, зокрема, реагують на цю зміну. Відповідно важливо, що Міністерство культури України забезпечує реалізацію Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року та має власні пріоритетні проекти «Інформація без бар'єрів» та «Культура без бар'єрів», адже безбар'єрність починається тоді, коли ми створюємо рівні можливості для всіх. При цьому концептуально важливо робити культуру і креативні індустрії доступнішою та зрозумілішою, а саме удосконалювати культурні послуги, підвищувати стандарти доступності, підтримувати інклюзивні ініціативи та проекти, створювати простір, де кожна людина має право бути почутою і присутньою.

Одним із ключових механізмів формування інклюзивного культурного середовища виступає пріоритетний проект Міністерства культури України «Інформація без бар'єрів», орієнтований на розбудову доступного інформаційного простору, підвищення рівня обізнаності щодо прав людини та забезпечення рівноправного доступу до інформаційних і культурних послуг. У межах проекту було затверджено необхідний нормативно-організаційний пакет, зокрема Операційний план заходів на 2025-2026 роки, активізовано

діяльність Експертної ради з комунікацій безбар'єрності та реалізовано комплекс освітніх ініціатив (МКУ, 2025). У 2025 році вперше проведено Національний тиждень безбар'єрності, а також створено освітній серіал «Простою мовою про складне», який уже охопив понад 60 тисяч учасників. Паралельно Міністерство культури України ініціювало загальнонаціональну комунікаційну кампанію «Безбар'єрність – це коли можеш», що реалізується у співпраці з низкою центральних органів виконавчої влади та UNICEF у межах ініціативи першої леді України «Без бар'єрів» (там ж). Також доречно виокремити розділ на офіційному ресурсі МКУ – безбар'єрні події, де можна обрати онлайн чи офлайн захід, який цікавить, а також визначити потрібну тематику. Важливим складником системної роботи є розвиток мережі амбасадорів та державного сектору з метою поширення інклюзивних практик і підтримки трансформацій на локальному рівні.

Театр без обмежень. Нині відбувається адаптація вистав за допомогою застосунків Sudcatch та Earcatch. До прикладу, в Національній опереті України глядачі з порушеннями зору та слуху можуть відкрити для себе чарівний світ оперети через вистави «Летюча миша», «Сімейка Адамсів», «За двома зайцями», «Тигролови», «Звана вечерея з італійцями» та ін. У Івано-Франківському театрі ляльок імені Марійки Підгірянки відбулись покази вистави «Хто росте в саду», унікальної постановки, яку глядачі сприймають із заплученими очима – через слух, нюх, дотик і смак.

У 2019 році в Одесі з'явилися перші мініатюри проекти «Одеса на дотик із закритими очима», що дав можливість відчути кожну деталь, кожен вигин історії міста тим, хто не може побачити його очима (МКУ, 2025). У фортифікаційній оборонній споруді Збаразький замок (Тернопільська область) Національного заповідника «Замки Тернопілля» презентовано унікальний проект – «Інклюзивна мобільна виставка «Замки Тернопілля». Основою виставки стали 11 тактильних макетів замків і палаців XIV-XVIII століть Тернопільщини. Зокрема такі, як: Збаразький та Скалатський замки, Палац у Вишнівці, пам'ятки у Теребовлі, Чорткові, Золотому Потоці, Кривчому, Язлівці, Підзамочку, Скалі-Подільській та Микулинцях. Також у форматі виставки створено звукоописи пам'яток (підготовлені фахівцями з аудіодескрипції у співпраці з людьми з порушенням зору), виготовлено відеоролики (супроводжуються жестовою мовою), видано ілюстровану книгу про замки у форматі легкого читання (ТОВА, 2025). Цікавим є досвід Музею книги і друкарства України, де для відвідувачів реалізується фізична, інформаційна (сайт адаптовано для користування людьми з особливостями зору, відвідувачі мають доступ до музейних матеріалів (лекції, відео-ролики) на музейному Youtube каналі, а також через стріми культурно-мистецьких подій в Instagram та FB каналах), цифрова, освітня, економічна, суспільна та громадська безбар'єрність (Офіційний ресурс, 2025). Музей прагне стати зручним у користуванні простором для усіх відвідувачів через різні сервіси.

Особливо уваги заслуговує й діяльність інклюзивного гуртка творчої реабілітації в Миколаївському палаці культури «Сцена без обмежень». Значущим інструментом підвищення інклюзивності культурного середовища стало створення та впровадження «Мапи безбар'єрності закладів культури» розробленої у співпраці з компанією ЛУН (ЛУН, 2025). Наразі ресурс акумулює інформацію більш ніж про 5 тисяч об'єктів, що забезпечує можливість здійснювати систематичний моніторинг рівня їхньої доступності та формування аналітичну базу для подальшого удосконалення інфраструктури. Виокремимо і проект «Музика чуттів», Національна філармонія України. У межах якого в синергетичні взаємодії музикантів з України, Німеччини та Польщі прозвучали твори як відомих світових композиторів, так і українських. Цікавим є досвід Житомирщини, де створюють простори рівності та взаємоповаги, що враховують не лише фізичні потреби, а й надихають на взаємодію, підтримку та самовираження. До прикладу, історична будівля Житомирський магістрат, де відбуваються різноманітні культурні події (день вишиванки, фестивалі моди, великодні дзвони, історичні виставки, дні спільноті тренінги й майстер-класи).

Синергетична взаємодія культури, креативних індустрій в контексті безбар'єрності формує цілісну модель розвитку, у якій інклюзивність постає не лише етичним імперативом, а й стратегічним ресурсом суспільної модернізації. Культура забезпечує ціннісно-смыслову основу безбар'єрності, перетворюючи її на інструмент розширення участі та соціальної інтеграції; безбар'єрність, у свою чергу, створює умови для повноцінного доступу до культурних практик і стимулює залучення нових аудиторій; креативні індустрії виступають простором інновацій, де інклюзивні підходи реалізуються у культурних продуктах, сервісах, комунікаціях та інституційних моделях. У поєднанні ці три компоненти формують мультиплікаційний ефект: підвищують соціальну стійкість, зміцнюють культурну ідентичність та забезпечують конкурентоспроможність України в глобальному культурному просторі. Така взаємодія демонструє, що інклюзивність є не додатковим елементом, а структурним принципом розвитку сучасного культурного середовища та креативних індустрій. Як резюме, зазначимо що культурно-мистецькі практики є невичерпним джерелом ідей та натхнення для розвитку креативних індустрій в Україні.

Висновки. Резюмуючи все вищезазначене підкреслимо, що, на наш погляд, під час російсько-української війни і у процесі післявоєнної відбудови Україна формує нову культурну парадигму, в якій креативні індустрії відіграють ключову роль як інструмент консолідації суспільства, репрезентації ціннісного розмаїття та стратегічного розвитку. Сучасна культурна політика орієнтована не лише на збереження національної самобутності, а й на активну інтеграцію у глобальні культурні процеси, що передбачає відкритість до діалогу, інновацій та сміливих ідей. Адже як зазначено в Стратегії, «до 2030 року Україна бачить себе активною учасницею світових культурних процесів та простором спільної дії для можливості в подальшому реалізації сміливих ідей, а українську культуру – основою та багатством стійкого (сталого) об'єднаного суспільства вільних, відповідальних, креативних і щасливих людей» (Стратегія, 2025). Саме тому креативні індустрії репрезентують простір спільної дії, де реалізується потенціал культури як основи сталого українського суспільства – вільного, відповідального, патріотичного, креативного і культурно збагаченого. У цьому контексті розвиток культурного розмаїття набуває не лише естетичного чи етнокультурного значення, а й стратегічного – як інструмент соціальної згуртованості, економічної стійкості та гуманістичного поступу. Отже, креативні індустрії України мають всі передумови для того, щоб бути і стати не лише локальним ресурсом культурної відбудови, а й активним учасником світового культурного ландшафту, спроможним формувати нові смисли, моделі культурної реконструкції та етичні орієнтири в умовах глобальної нестабільності.

Мейнстрім дискусії та ініціатив полягає й в тому, що зараз на тлі війни ми спостерігаємо тенденції моди на українське у світі (в піснях, культурі, дизайні, моді, мистецькій діяльності, виставках тощо). Колись український політичний і військовий діяч Ярослав Стецько зазначив, що Україна – це вічність, не тільки сьогоднішня, але й передусім майбутня й минула. Зараз ми боремось на всіх фронтах за вічність процвітаючої України, у тому числі і на культурно-креативному фронті. Виникає чимало креативних ідей і проєктів. Ці тренди ініціюють люди. Ми маємо показати, що Україна живе, українське мистецтво і культура роблять все можливе, щоб приблизити Перемогу!

«А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!»
Разом до перемоги!

1. Аленіна Ю. та інші. Підказник з організації мистецьких резиденцій в Україні від ініціативи «Заправка». 2024. 80 с.
2. Асоціація Креативних Індустрій України (CIAU): офіційний сайт. URL: <https://ciau.org.ua/>
3. Афенченко Г. В. Менеджер культури: поле професійної діяльності. *Культура України*, 2023, Вип. 80. С. 17-23.
4. Безбар'єрність. Міністерство культури України: офіційний ресурс. URL: <https://mcsc.gov.ua/bezbar-vernist/> (дата звернення: 15.12.2025)
5. Безбар'єрність. Український центр культурних досліджень: офіційний ресурс. URL: <https://uccr.org.ua/bezbariarnist/> (дата звернення: 15.12.2025)
6. Берегова О. Митці і війна: творчість як громадська позиція. «Україна В ОГНІ»: мистецько-культурологічні рефлексії події війни: монографія. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2024. 253-262.
7. Берковський В. Як війна вплинула на культурне дозвілля. Українська правда: офіційний сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/03/15/253324/> (дата звернення: 15.12.2025)
8. Бюджет-2025: культура та стратегічні комунікації важливі для держави в умовах війни. 28.11.2024.
9. Вартанова О. В. Креативний менеджмент як підґрунтя розвитку креативних працівників підприємства. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 30-34.
10. Виткалов В. Г. Культурно-мистецька практика України у науковому вимірі. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* 15 (1) (2009). 3-5.
11. Виткалов С., Виткалов В. Культурна діяльність як творчість: нова модель функціонування митця. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрям: культурологія)*, 2023. (45), 92-102.
12. Герчанівська П. Е. Стратегічні проблеми культурної політики в повоєнній Україні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. 2023. №2. С.2-8.
13. Гетьманцев Д. Роль креативних індустрій в економіці післявоєнної України. *Українська правда: офіційний ресурс*. 2022. URL: <https://pravda.com.ua/columns/2022/12/21/695268/> (дата звернення: 14.12.2025)
14. Голинська О. Символи війни у творах українських композиторів (9 вересня 2024). *Музика: український інтернет-журнал: офіційний сайт*. 2024. URL: <https://mus.art.co.ua/symvol-y-viyny-u-tvorakh-ukrainskykh-kompozitorok/> (дата звернення: 15.12.2025)
15. Грантова програма «Власна справа»: офіційна сторінка. URL: https://vlasnaspravagranta.com.ua/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAYnJpZBExbUxqMmR5bzIzcVNiWmtlZHNydGMGYXBwX2lkEDlYmJAzOTE3ODgyMDA4OTIAAR7nB7HDIhCau2bDM_TW13JlVkjdt59e5ny1H6Z6Vs1RrwHtZnlAgsOhAgD7NA_aem_zd_4k2Nqkh9chYq00GRtAw (дата звернення: 15.12.2025)
16. Гріффіте Кріс. Посібник із креативного мислення. Пер. з англ. У. Курганової. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020. 288 с.
17. Декларація щодо посилення стійкості культурного сектору в Україні. Міністерство культури України: офіційний сайт. (1 лютого 2025). URL: <https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/02/deklaraciya-i-spysook-standom-na-25-02-2025.pdf>
18. Державне агентство України з питань кіно: офіційний сайт. URL: <https://usfa.gov.ua/tag/asociaciya-kinoindustrii> (дата звернення 10.12.2025)
19. Дослідницький проєкт «Удосконалення методики оцінки втрат у сфері культури та креативних індустрій внаслідок військової агресії росії проти України». URL: <https://uccs.org.ua/doslidzhennia-5/> (дата звернення: 15.12.2025)
20. Дюфло Р. У Представництві ЄС вважають культуру складовою відбудови України й ключовою для руху до членства. *Укрінформ. Культура*. (19.03.2024). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3841876-u-predstavnictvi-es-vvazaut-kulturu-skladovou-vidbudovi-ukraini-j-klucovou-dla-ruhu-do-clenstva.html> (дата звернення: 15.12.2025)
21. Енциклопедія сучасної України. Офіційний сайт. URL: <https://esu.com.ua/article-24649> (дата звернення: 12.12.2025).
22. Єрмоленко А. Відродження України: як розвиватиметься українська культура після війни. 2022. Elle. Основні тенденції та процеси. URL: <https://elle.ua/ludi/novosti/vdrodzhennya-ukrainskoyak-rozvivatimetsya-ukrainskayakultura-psliya-vyni/> (дата звернення: 10.12.2025)
23. Журба У. Культурна перемога....(12 квітня 2022). *Showbiz. Музика* : офіційний сайт. URL: https://showbiz.24tv.ua/kulturna-peremoga-hto-shhe-okrim-billiyayish-pink-floyd-mneskin_n1947925 (дата звернення: 12.12.2025).

24. Інклюзивна мобільна виставка «Замки Тернопілля» : історія стає доступною для кожного. *Тернопільська обласна військова адміністрація: офіційний сайт*. 2025. URL: <https://oda.te.gov.ua/news/inkluzivna-mobilna-vystavka-zamky-ternopillia-istoriia-staie-dostupnoiu-dlia-kozhnoho> (дата звернення: 15.12.2025)
25. Історія не без нас. Становлення руху за права людей з інвалідністю в Україні: збірник. Київ, Видавництва, 2023. 268. URL: <https://ffr.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/Elektronna-knyga.pdf> (дата звернення: 15.12.2025)
26. Копієвська О. Р. Культурні практики в дискурсі CULTURAL STUDIES. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2, 2019. 49-53.
27. Креативна зброя. Війна очима молодих креаторів. *Офіційний сайт офіційного медіа Асоціації Креативних Індустрій України та офіційного медіапартнера Представництва Cannes Lions в Україні*. URL: <https://t.me/creativityua> (дата звернення: 12.12.2025).
28. Креативність під обстрілами / ICAP Єднання, IZOLYATSIA, 2023. URL: <https://izolyatsia.org/creative-under-fire>. (дата звернення: 15.12.2025)
29. Культура в часі війни: дипломатичний фронт. 2024. URL: <https://isc.lviv.ua/en/dyplomatiia-v-chasi-vijny/> (дата звернення 10.12.2025).
30. Культура та креативні індустрії України: як працювати і зміцнювати країну. Інститут стратегії культури: *офіційний сайт*. 2025. URL: <https://isc.lviv.ua/kultura-ta-kreatyvni-industriyi-ukrayiny-yak-skladova-zmichennya-suspilstva/> (дата звернення: 15.12.2025)
31. Культурна політика в часи кризи / За ред. Ю. Гнатковського. Львів: ІСК, 2022.
32. «Листівки з України». *Офіційний сайт Українського інституту*. <https://ui.org.ua/postcards/>. (дата звернення: 2.12.2025).
33. «Україна В ОГНІ»: мистецько-культурологічні рефлексії події війни: монографія. Київ: Інститут культурології НАМ України. 2024. 320 с.
34. 365: хронологія креативного супротиву графічних дизайнерів КНУКІМ/КУК. *Київський національний університет культури і мистецтв: офіційний сайт*. URL: <http://knukim.edu.ua/365-hronologiya-kreatyvnoho-suprotivuu-grafichnyh-dyzajneriv-knukim-kuk-2/> (дата звернення: 15.12.2025).
35. 3D-тур зруйнованим військами РФ музеєм Марії Примаченко. URL: <https://vt-ivankiv.vercel.app/>
36. Мапа безбар'єрності. *ЛВН: офіційний ресурс*. URL: <https://lun.ua/misto/barrier-free/mcsc?srsltid=AfmBOortwplwn0RneHU68QQuFqBO1RV8WaR1jzbzseX32GPbTfFmohCv4#5/48.2/30.3> (дата звернення: 15.12.2025)
37. МКІП: перемоги 2022 та плани на 2023 рік. Міністерство культури та інформаційної політики України : *офіційний сайт*. (30 грудня 2022). URL: <https://mkip.gov.ua/news/8390.html> (дата звернення 20.12.2025).
38. Музей книги і друкарства України: *офіційний сайт*. URL: <https://www.mkdu.com.ua/about-us/virtualna-vystavka/> (дата звернення: 15.12.2025)
39. Музей книги і друкарства: *офіційний ресурс*. URL: <https://www.mkdu.com.ua/services/bezbaryarnist/> (дата звернення: 15.12.2025)
40. Музейний фонд України: *офіційний сайт*. URL: <https://museum.mcsc.gov.ua/> (дата звернення: 15.12.2025)
41. Музичний фонд НСКУ. Національна Спілка композиторів України: *офіційний сайт*. 2025. URL: <https://composersukraine.org/index.php?id=22> (дата звернення: 15.12.2025)
42. Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка: *офіційний ресурс*. URL: <https://ft.org.ua/> (дата звернення: 15.12.2025)
43. Національний музей історії України: *офіційний сайт*. URL: <https://nmiiu.org/> (дата звернення: 15.12.2025)
44. *Офіційний сайт Постійного представництва України при ЮНЕСКО*. URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo> (дата звернення 10.12.2025).
45. Пайн Дж., Гілмор Дж. Економіка вражень: битва за час, увагу та гроші клієнта. Харків: Віват. 2021. 416 с.
46. Песенті М. Культурне відродження та соціальна трансформація України. Роль культури, мистецтва у зміцненні стійкості пострадянської України. Дослідження. Український форум, листопад 2020. 51 с.
47. Петрова І. В. Ідентифікація метамодернізму як культурної практики. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія*. 2020. Вип. 20, 67-77. <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2020-10-20-67-77>
48. План відновлення України. *Відновлення України : вебсайт*. 2022. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 5.12.2025).
49. План для Ukraine Facility 2024-2027: *офіційний сайт*. URL: www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf
50. Плесан Х. В. Культурна спадщина України у протидії рашизму: виклики з'ясування у культурно-креативному просторі. *Культурна спадщина: інноваційні підходи та сталі розвиток: Тези міжнародної науково-практичної конференції, 9-10 вересня 2022 року* / упор. Ю. Курдина. Львів, 2022. 81-87.
51. Поплавський М. М. Стан та перспективи культурологічних досліджень у контексті ідей гуманізму . *Питання культурології*, 2022. (39), 210-219. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.257637>.
52. Про життя Соломії Крушельницької: *офіційний сайт*. URL: <http://krushelnyska.mkip.gov.ua/> (дата звернення: 15.12.2025)
53. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій: *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 року № 265 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-%D1%80 (дата звернення 1.12.2025)*.
54. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2023 року. Розпорядження КМУ від 14 квітня 2021 р., № 366-р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80?Text&data_zvernenia%3A15.12.2025
55. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. *Розпорядження Кабінету Міністрів України №293-р від 28.03.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/293-2025-%D1%80(дата звернення: 15.12.2025)*
56. Проект «До друку». Знакові видавничі осередки України: *офіційний сайт*. 2025. URL: https://chytomo.com/special_project/do-druku/ (дата звернення: 15.12.2025)
57. Проект RES-POL: *офіційна сторінка*. URL: <https://info.ppv.net.ua/tag/respol/> (дата звернення: 15.12.2025)
58. Проекти за підтримки МКСК. *Офіційний сайт Міністерства культури та стратегічних перспектив України*. URL: <https://mcsc.gov.ua/projects/>
59. Стан культури та креативних індустрій під час війни – результати опитування від Українського культурного фонду та МКІП України. *Офіційний сайт УКФ*. 2022. URL: <https://ucf.in.ua/news/11082022> (дата звернення: 15.12.2025)
60. Стратегія адаптації культури та креативних індустрій до умов війни. Аналітична записка за результатами дослідження. *Український культурний фонд: офіційний сайт*. 2025. URL: <https://ucf.in.ua/docs/186> (дата звернення: 15.12.2025)
61. Суспільство, трансформоване війною: аналіз. доп. / [Потопенко В., Павленко І., Тищенко Ю., Їжак О., Каалан Ю., Валюшко І., Макаров Г., Даниляк О., Михайлова О., Вальєвський О., Лісогор Л., Малярєвський Є., Бараннік В., Двігун А.] Київ: НІСД, 2025. 79
62. Сучасна культурологія: постмодернізм у логіці розвитку української гуманістики: *колективна монографія*/ Ю. С. Сабадаш, О. М. Гончарова, Л. Г. Дабло та ін. ; Київ, 2021. 432 с.
63. Томах В., Кривоша С., Еатон Г. Креативний менеджмент як чинник конкурентоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*, 2023, 54.
64. У Торонто відбулась презентація імерсивної виставки «Україна – наш дім». *Офіційний сайт МКІП*. 2023. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/u-toronto-vidbulas-prezentacziya-virtualnogo-turu-ta-sajtu-imersyvnoyi-vystavky-ukrayina-zemlya-horobryh/> (дата звернення: 15.12.2025)
65. Україна 2033. Трансформація за 10 років. URL: https://drive.google.com/file/d/1wldYbDn4wfxVNCKqQVC2nY3H52_jSewr/view (дата звернення: 15.12.2025)
66. Українська література в коміксах: офіційний сайт . URL: ukrlitcomics.com.ua (дата звернення: 15.12.2025)
67. Український культурний фонд : *офіційний сайт*. URL: <https://ucf.in.ua/storage/docs/83.pdf> (дата звернення: 12.12.2025).
68. Фаріньє К. Розвиток культурних та креативних індустрій в Україні. URL: <https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/ResearchUA.pdf> (дата звернення: 10.12.2025).
69. Френкель І. Українська культура під час війни. Центр соціально-політичного моніторингу «Вектор», 11 квітня 2022. <https://presspoint.in.ua/2022/04/11/ukrainska-kultura-pid-chas-vijny-iryna-frenkel-za-zmistom-denatsyifikatsiia-tse-sylova-zmina-kulturnoho-kodu-krainy/> (дата звернення: 15.12.2025)
70. Хроніки культурного фронту від УКФ. *Український культурний фонд : офіційний сайт*. URL: <https://uaculture.org/digests/> (дата звернення: 10.12.2024).
71. Ціватий В. Г. Культурна спадщина, культурні та креативні індустрії в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття: інституціональна історія і сучасні міжнародні відносини (темпоральний дискурс). *Креативний простір: електрон. наук. журн*. Вип.10. Харків: СТ НТМ «Новий курс», 2022. 24-26.
72. Чміль Г., Культуроцентризм – гуманітарний і економічний – у повоєнній розбудові. Креативний потенціал економіки культури у повоєнній відбудові України. *36. наук. ст. та тез наук. повідю за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. 15.03.2023*. Київ: ІК НА України, 2023. 17-20.

73. Швець Г. О. Основні характеристики креативного менеджменту. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2020. 2(29). doi: 10.31435/rsglobal_ijite/31052020/7064 (дата звернення 10.12.2025)
74. Шейко В. М. Культурологічні трансформації в сучасній Україні: стан та перспективи. *Культура України*. Харків: ХДАК, 2009. Вип. 26. 2009. 5-16.
75. Шейко В. М., Богущий Ю. П. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XXI ст.). Монографія. Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2017. 592с.
76. Шостак В., Пригола-Донець Т., Корчмарчук Д. Креативні індустрії, особливості соціокультурного проєктування та культурної політики в умовах російської агресії. *Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобицький видавничий дім «Гельветика»*. 2025. Вип. 87. Том 3. 187-193. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/87-3-27>
77. Ялоха Т., Білан В., Громадський Р. Креативні індустрії як драйвери розвитку світової економіки: прогноз ризиків післявоєнної відбудови України. *Академічні Візії*, 2023. 16 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7688398>
78. Ястремська О. М. Мотивація креативності новаторів: монографія. Харків: Вид. ХНЕУ, 2013. 212 с.
79. Addressing challenges in customer relations management for creative industries: Innovative solutions and strategies. *International Journal of Applied Research in Social Sciences*, Volume 6, Issue 8, August 2024. 1747-1757. DOI: 10.51594/ijarss.v6i8.1424(дата звернення 10.12.2025)
80. Artists in War: program by the Jam Factory Art Center. *Official site*. URL: <https://jamfactory.ua/ua/artists-in-war/?fbclid=IwAR0MpJETxjpqAkZh453L05ItD00IYYX2viscl3Yj1KLNvbcSfmgnpWUizp4#/title-0> (дата звернення: 12.12.2025).
81. Buchanan I. A. Dictionary of Critical Theory. Oxford University Press: Oxford, 2018. UK, <https://books.google.com.ua/books> (дата звернення: 15.12.2025)
82. Cardoza P. G. y Carr K. A. La emergencia de la economía de experiencias: ¿La sobrevivirá su empresa? URL: <https://mba.americaeconomia.com/articulos/columnas/la-emergencia-de-la-economia-de-experiencias-la-sobrevivira-su-empresa> (дата звернення 10.12.2025)
83. Codina Barragán J. N., Dr. Rodríguez P. G., Villalpando P. Cadena La economía de la experiencia y el marketing emocional: estrategias contemporáneas de comercialización. *Daena: International Journal of Good Conscience*. 2017. № 12(2). p. 159-170
doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.02
84. EU4Culture: *official site*. URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/projects/eu-project-page/?id=1487>(дата звернення: 15.12.2025)
85. Europa Nostra : *official site*. URL: <https://www.europanostra.org/>(дата звернення: 15.12.2025).
86. Freinacht H. Metamodern view of the human being. *Metamoderna*. 2017. <https://metamoderna.org/metamodern-view-of-the-human-being/>(дата звернення: 15.12.2025)
87. Gray A. The 10 skills You Need to Thrive in the Fourth Industrial Revolution. *World Economic Forum*, 19 January. 2016. URL: www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution (дата звернення 10.12.2025).
88. Holy M., Budak J. and Medić R. (Ed.) *Creativity 360 Degrees*, Emerald Publishing Limited, Leeds, pp. i-xx. 2025. <https://doi.org/10.1108/978-1-83662-084-620251021>
89. <https://theundeniablestreetview.com/>
90. Lin Shuao. Creative Industry: Cultural Production or Cultural Control? In: *7th International Conference on Humanities and Social Science Research (ICHSSR 2021)*. Atlantis Press, 2021. P. 220-230.
91. McIntyre Phillip, et al. Creativity and the Creative Industries: History and Context. In: *Creativity and Creative Industries in Regional Australia: Interconnected Networks, Shared Knowledge and Choice Making Agents*. Cham: Springer International Publishing, 2023. P. 23-57.
92. O'Connor J. Creative Industries: A new direction? *International journal of cultural policy*. Vol.15.4. 2009. P.387-404.
93. Pavlenchuk N., Pavlenchuk A., Skrynkovskyy R., & Tsyuh S. The influence of management creativity on the optimality of management decisions over time: An innovative aspect. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*, 2023. 10(3), 498-514.
94. Pletsan K., Aksakova N., Voropayeva T., Ziakun A., Poberezhets H. The role of creativity in the historical and cultural heritage preservation. *Akademické sdružení MAGNANIMITAS. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Special Issue (11/02-XXIV.) OPEN ACCESS journal. P. 175-180. URL: <http://www.magnanimitas.cz/11-02-xxiv> (дата звернення: 15.12.2025).
95. Project UCORD: *official site*. 2025. URL: <https://ucord.in.ua/grantova-programa-klastery-vidrodzhennya/>(дата звернення: 15.12.2025).
96. Riabov I., Riabova T. Development of the creative sector of the world economy: trends for the future. *Futurity Economics&Law*. 2021. No 1 (Volume 4). P. 12–18.
97. Schmitt B. Experiential marketing: cómo conseguir que los clientes identifiquen en su marca sensaciones y sentimientos. *Ediciones Deusto*. Bilbao, 2016. 304 p.
98. strategichni-komunikacziyi-vazhlyvi-dlya-derzhavy-v-umovah-vijny/(дата звернення: 15.12.2025).
99. Taylor C. W. Various Approaches to and Definitions of Creativity. *The Nature of Creativity*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988. P. 99-124.
100. The European network for cultural management and policy education 2023. URL: <https://www.encatc.org>. (дата звернення 10.12.2025).
101. UK Creative Industries Taskforce. *Creative Industries Mapping Document*. November.1998.
102. Ukrainian live classic: офіційний сайт застосунку. URL: <https://ukrainianlive.org/>(дата звернення: 15.12.2025).
103. Where to the Soloveiko Songbirds. 2023. URL: <https://www.visitliverpool.com/blog/post/where-to-find-the-soloveiko-songbirds/>(дата звернення: 15.12.2025).